

PROPRIETAR:

SOC. AN. „UNIVERSUL” BUCUREȘTI, BREZOIANU 23
DIRECTOR ȘI AD-TOR DELEGAT, STELIAN POPESCU
Inscrisă sub No. 163 Trib. Ilfov

ABONAMENTE: Lei 220 pe 1 an
„ 120 pe 6 luni
Autorități și instituții — Lei 500

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA: APARE SĂPTĂMĂNAL
BUCUREȘTI I Str. Brezoianu 23-25
TELEFON 3.30.10

ANUL XLVIII • Nr. 23
SAMBATA 10 Iunie 1939

Redactor responsabil: MIHAI NICULESCU

ROMANTISM...

de EMANOIL BUCUȚA

Cele mai multe din manuscrisele lui Eminescu ne-au fost păstrate. Ele se găsesc, mulțumită unei danii a lui Maioreșcu, la Academia Română, în șase volume legate. Se găsesc dela cele mai vechi începuturi, aproape fără goluri, poezii de junie alături de cele de cursuri dela universitățile germane vizitate, studii și ciome de confinanțe, scrisori sau telegrame. Ca în scrisoarea a doua, unde școlarul Eminescu ascultă pe dascălul mâncat de molii cum povestește de Craiul Ramses, și cade în visuri după vreo sălbatică Clotildă, din care numai clopoțelul îl trezește, așa și aici, noaptea, luate probabil sub prelegerea profesorului, se intrerup uneori și două, trei strofe apar, ca o gingașă insulă de coralii. Apoi ele se încheie și corabia atenției cu pânzele mohorâte de căneapă, pornește iară. Textul continuă și Ramses, cu ochii lui verzi de smarald, ca doi cărăbuși aprinși de foc mistic, își povestește isprăvile din papirusuri, palimpseste și inscripții mai departe.

Știi, pe de altă parte, de câtă faimă de neregularitate este apăsată viața lui Eminescu, și în aceasta memorialiști și biografi ai lui nu sunt de două păreri. Am fi atunci înaintea unei alte înfățișări a dublei personalități, de rândul acesta nu numai de artist, dar și de om propriu zis, a lui Eminescu. Poate fi însă o dovadă mai mare de rânduială și rost îngrijit decât cele șase volume ale Academiei Române, scăpate și aparate de atâtea naufragii morale și materiale? Lada aceea de cărți vechi, cu care toți eroii navelor ni se arată ca niște noi evangheliști cu stema lor alături, se face o arcă tragică aceea, purtată de poet în toate rătăcirile lui, cu ceva mai ales și nemulțumirilor în el. Când mâna de țărăniță s'a risipit, arca i-a scăpat, dar a rămas ca pe un nevăzută altar, în toată sfînșenia, deschisă acum și vorbitoare, înaintea generațiilor.

Căci oamenii de atunci ne sunt de atât de aproape în timp și cu toate acestea înegurați de legendă și neînțeleși!

Din rătăcirile lui școlărești și teatrale, sub șapte peceti în scrisul poetului și abia fragmentar luminate de câteva mărturisiri străine, Eminescu s'ar fi luptat și s'ar fi des-pins, cu idealismul profetic plin de stele și plin de fulgere. Viața lui ne farmecă și ne sperie cu ceva ce ar fi unic și frânt. Dar aduceți-vă aminte de altcineva, din aceiași ani și din aceeași societate în care era membru și Eminescu. Iată două vieți cu totul asemănătoare, până la mici epizode, cu fuga în timpul școlii, de-acasă, cu rătăcirile cu o trupă de teatru ca suflor prin țară, cu îndrăgostirea de o actriță, cu ruperea de-odată de acest mediu și plecarea în străinătate, cu boala care mistue și frăgerea ca un vreas pe un genunchiu, a trupului, în plină vigoare de gând. Nu trebuie să schimbăm decât numele, în loc de Pascaly și Caragiali, Lupescu, în loc de Poenăreanca, Bălășeanca în loc de nirvană schopenhaueriană și idealism kantian, teorii ale undulației universale și materialism, și în loc de Eminescu, Conta.

Iată-l și pe Conta la Pisa în 1872, pe unde avea să ajungă mai târziu și celălalt ros de fizic și de o cumplită sărăcie și pornind la Livorno după ce ciluse în ziar de un om care se omorise acolo de foame, anume, ca să-l vadă și ca să vadă poate soarta care-l pândea. Epizodul lui Eminescu descălându-se în ploaia străzii, în anii din urmă de boală, la vederea unui sărac, e, cu toată deosebirea, dintr'o atmosferă asemănătoare.

Iată-l și pe Conta, cu membri ai Junimii la petrecere în vre-o grădină dela marginea Izșului cum se desfășure de ceilalți și pleacă singur, trist și meditănd prin ceața care avea să-l macine, către oraș. Prin ceața aceea, de apă și de amintiri, abia putem amăgiți dela atâtă depărtare, de o mică dislocare de plan cronologic, să limpezim a cui e silueta. S'ar putea să fie tot atât de bine a lui Conta cum s'ar putea să fie și a lui Eminescu. Romanticismul, nașterea și marile dezastre erau ale vremii și erau ale oamenilor. Dar nici vremurile, din această pricină, nici oamenii nu se întregeau mai puțin, peste lespezile și dărâmurile, într'o unitate superioară.

Romantismul acesta însemna în literatură o deslănțuire a liricii ca o aplecare peste sine și ale sale, a insului desfiut de omul tipic de odinioară. În știință el ducea la o renaștere a istoriei, a filologiei, a folklorului, în viață la interese politice și polemice. Tot ce era nesigur, vag și numai sugestiv, evul mediu cu ruinele catedralelor și cultul madonei și al femeii, lumina de lună, atrăgeau cu deosebire. Shakespeare, privit ca un promotor, pune în văz teatrul și umorul.

CAMIL RESSU:

Eminescu

Eminescu, etern pătimind...

de N. CREVEDIA

La 50 de ani dela moartea lui, nu știu dacă noi mai putem spune ceva nou despre Eminescu. Viața poetului a fost cercetată cu toată poliția câtorva pasionați biografi, opera literară i-a fost interpretată în fel și chipuri, iar tiparul nelăsându-se mai prejos, a dat la iveală câteva ediții demne de cel mai mare monument al liricii naționale. Cu fiecare an care trece, cu fiecare carte care se scrie despre el, Lucașfăruș crește. Niciun scriitor român nu s'a putut ridica până acum la strălucirea lui. Intrunind laolaltă armonia, puritatea, cugetarea, lupta scrisă, profetismul — și chiar un destin tragic ca al lui Hristos — Eminescu e unul dintre cei mai mari poeți ai omenirii, un poet cum Franța nu are încă. El, fără să cădem în exagerare, este egalul unor Dante și Goethe; Eminescu, pentru Neamul acesta pentru care el a sângerat atât, — este de-acum o divinitate. Prin el, graiul românesc s'a sfînșit, prin Eminescu am cucerit universalul și eternitatea.

La 5 decenii după moartea lui, Eminescu e, totuși, necunoscut. Deși un poet clar, cu o tonalitate și un accent al său profund personal, Eminescu a trecut în totdeauna ca „neînțeleș”. În școlile secundare, unde opera sa e predată pe larg, elevii rămân cu vagi idei despre poet, cu acea precunoștință și foarte simplistă definiție că el e un pesimist, în opoziție cu Alecsandri de exemplu, care e optimist! Nu-l înțeleg școlarii, fiindcă nu-l înțeleg nici profesorii, iar dascălii nu sunt orientați, fiindcă însăși Universitatea abia acum începe să-l priceapă pe cel mai mare poet al Neamului. (După manualele de bacalaureat ale d-lor Loghin, Lucian Predescu ori Drăgan, e greu, deosemena, să îl apropii pe Eminescu.)

Masele largi au o idee tot așa de vagă despre poet, știu ceva despre boala lui și despre Veronica Micle, iar o mare parte dintre cei cari cântă „Mai am un singur dor” ori „Pe lângă plopii...” habar n'au că sunt versuri de Eminescu. Ca să nu mai vorbim de cei 82% din populația țării, de plugari, cari nu cunosc acest nume, tot atât de mare cât al unor Traian, Mircea, Ștefan, ori Mihai Viteazul. Nici scriitorii noștri nu-l cunosc pe Eminescu, ba unii socot chiar că autorul „satelor de catarge” e un demodat...

O imagine de felul cum e

Pe vremuri, viața și geniul nefericit al lui Eminescu erau un fel de proprietate personală a unor domni ca Octav Minar și N. Zaharia, cari scoateau niște cărți cu coperi vulgare și cu o întocmire nu mai prejos. Ba chiar, susțin unii critici, când era vorba de o scrisoare autografă a Lucașfărușului, mai interesantă, d. Minar de exemplu, nu se sfiea s'o scrie chiar dânsul la boadegă!

(Urmare în pag. următoare)

CAMIL RESSU:

„Lucașfăruș”

„Asta-i o teorie care-i greu de înțeles”...

de MIRCEA ELIADE

Rare ori și-a mărturisit Eminescu strivitorul său dispreț față de scribii și gazetarii contemporani, „cu trecere” în ochii opiniei publice și ai oficialităților culturale. Versurile sarcastice împotriva lui D. Petrino — căruia i se dase direcția Bibliotecii Centrale din Iași, dejinuta caiva timp de Eminescu — le scria mai mult pentru propria desicțare, și eie au ramas, împreună cu altele aisei, în cauzele postului. Eminescu era prea conștient de geniul său și de mediocritatea contemporanilor, ca să lupte, cum se spune, pentru izbândirea opere sale literare. Lupta a dus-o el, în coloanele Timpului, pentru ideile sale naționaliste. A polemizat pentru o teorie, pentru un sistem de valori istorice și politice — nici-odată ca să-și apere sau să-și impună opera literară, să-și o valorifice, nici măcar în cercul Junimii, unde, firește, se presupunea că se adună oameni „suoșiri”. Întrebat de Pogor, la lectura Sărmanului Dionis, dacă eroul visează sau e treaz, Eminescu răspunde placid: „Asta-i o teorie care-i greu de înțeles”. Iar când Lambrior îl întrerupse arătându-i atenția că săvârșise o greșală istorică, Eminescu „dădu din umeri și-și continuă citirea” (Gh. Panu). „Caracuda” Junimei se desicțea nespus pe seama navelor lui Eminescu, ade-vărată capdeoperă a literaturii fantastice. Dealtfel, probabil că s'a răs grozav și s'au făcut multe glume inteligente, pe acea vreme, în jurul compozițiilor „filosofice” ale lui Eminescu. Un îndepărat ecou al inteligenții din a doua jumătate a veacului XIX românesc, îl întâlnim în Muza dela Bortarece, poemul satiric al lui Mihail Zamfirescu:

„Noi suntem poezi, mai frate,
Ce gramatică nu știm,
Și-orice reguli consacrate
Le căicăm, le nimicim!”

„Versurile din Sărmanul Dionis, scrie d. G. Călinescu (Viața lui Mihail Eminescu, ed. III, p. 301), sunt deosebite ca niște ciurări, adăogându-se după ele comentarii umoristice ca acestea:

„Lovește-mă lele 'n spate cu un bulgăre de iască
„Să știe toată lumea din țara Românească”
Într'adevăr, călinescu avea o pradă ușoară în acest Mihail Eminescu, ale cărui opere nu semănau cu nimic din tot ce se scria și se tipărea în „țara Românească”. Poetul se mulțumea să ridice din umeri. Doar dacă în anumite seri, de silnică amarăciune, își nota în caietele sale — adevărat jurnal intim — strofe polemice împotriva lui Pantazi, Ureche și celorlalți.

O singură dată, în chip public, își arată Eminescu disprețul și desguștul față de literatura contemporană. Scrioarea il-a, ca orice mărturisire a unui geniu strivit de marșul mediocrității, are o actualitate permanentă. Într'adevăr, cine mai mult decât Eminescu avea dreptate să spună că:

„Gloria-i închipuirea ce o mie de neghiobi
Idolului lor închină, numind mare pe-un pitic
Ce-o beșică e de spumă într'un secol de nimic”?

Cum să lupti cu „succesele” lui Petrino, cu „inteligența mișcătoare” a lui G. Panu, cu „ironia” lui Zamfirescu, cu „erudicția” lui Lambrior sau cu „bunul simț” al lui N. Gane?! Eminescu nu putea eși decât strivit din această luptă. Și deaceia nici n'a dat-o vreedată. El care știa atâtea, știa mai ales că „asta-i o teorie care-i greu de înțeles” pentru ei. Generos și înțelept, s'a mulțumit să bea serile cu ardeleni sau cu Creangă, și să rezolve controversele lui cu inteligența contemporană singur, nevăzută de nimeni, la masa lui de brad, în fața caietelor.

Fără îndoială că ceace îl devasta lăuntric pe Eminescu nu era neînțelegerea publicului — ci opacitatea „intelectualilor” și a camarazilor săi de breasla, față de propria producție poetică. Eminescu avea prea puțin contact cu „publicul”; și nici nu se aștepta să fie înțeles și apreciat dintr'o dată. Cunoștea destulă istoria a literaturilor ca să știe că un geniu revoluționar ca el nu devine „idol” atât de re-

Umbre pe iaz

Toamna urcase pe cer
Fum lung de sboruri deșarte.
Iazul sub sălcii stingher,
Seara mai ștearsă pe zări și tot mai departe.

Ce căutam noi aici?
Anii trecuți sau obrazul
Nostru de-atunci? Licuricii,
Stele sclipind pe oglinzi uitate cu iazul.

Fugi, nu privi în adânc
Vrajă de vremuri cernute.
Timpul de-l prinzi de oblănc,
Fața lui albă te vrea din apele mute.

Stai, nu căta ochii morți —
Ard amintiri pe sub geamă;
Trec prin tremur de porți
Zilele tale mai stins ca umbre de mreenă.
ION PILLAT

Eminescu, precursor al simbolismului

de N. DAVIDESCU

Este, în deobște, recunoscut azi caracterul muzical al așa zisei pe vremuri poezie simbolistă. De sigur însă că nu trebuie să confundăm această muzicalitate cu sensul de dicționar al cuvântului; muzicalitatea unei poezii, în sensul simbolist al cuvântului, e de natură structurală, și nu înțesie decât cel mult incidental, un efect auditiv, ci unul de sugestie izvorit dintr'o colaborare de stări sufletești dintre o poezie dată și cântitorul ei. Verlaine, de pildă, când spunea, în a sa „Art Poétique”:

„De la musique avant toute chose
„Et pour cela préfère l'impair
„Plus vague et plus soluble dans l'air
„Sans rien en lui qui pèse ou qui pose”.

formula o întreagă doctrină izvorită din propria sa experiență pe un drum care avea să ducă la disiplina dezvoltare de mai târziu a simbolismului. Într'adevăr, această structuralitate muzicală a poeziei simboliste, pe care Verlaine o vedea în „muzica” versului imparisabilic, ca fiind „mai n'conturat și mai pierdut în aer, fără nimic în el care să apese sau să se mândrească mai mult decât trebuie” implica, în același timp, pe reversul medaliei, o poezie de stări și de nuanțe sufletești intime, în stare să colaboreze în

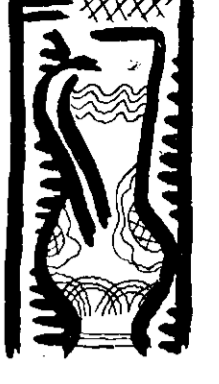
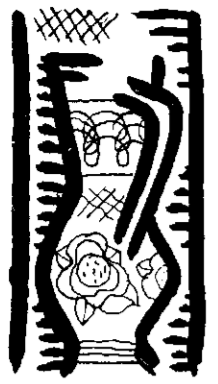
intimitate cu stările sufletești similare ale cântitorului ei.

La noi poezia aceasta își are cel dintâi reprezentant strălucit în Eminescu. Lucrul ar putea să pară paradoxal pentru o mulțime de oameni deprinși a vedea curentul simbolist reprezentat, la începuturile lui, prin poezia lui Alexandru Macedonski, a lui Mircea Demetriad, și a canacurilor de tineri poeți din jurul lor. Este drept că teoretic mai cu seamă aceștia sunt cei ce au vânturat pentru prima dată la noi principiile călăuzitoare ale poeziei simboliste din Franța, de după 1880, și care și-au însușit cu ostentație chiar, titlul de simbolisti, care au făcut cel dintâi cunoscut publicului românesc, prin traduceri, prin citate, prin comentarii de revistă, numele unor scriitori ca Paul Verlaine, ca Gérard de Nerval, ca Remy de Gourmont, ca René Ghil, și care, totdeodată, au și dat publicului românesc unele încercări, ca să spunem așa, originale de poezie caracterizată prin structura muzicală a simbolismului. Opera lui însă rămâne, în caracterul și în ținuta ei generală, doplin parnasiană, și e caracterizată, ea și aceea a parnasienilor francezi, sub a cărora înrăurire s'a dezvoltat, prin cultul formeie exterioare, prin cău-

(Urmare în pag. următoare)

(Urmare în pag. următoare)

(Urmare în pag. următoare)

SCRITORII CRONICA LITERARA CARTI

de CONSTANTIN FANTANERU

Eminescu și critica idealistă

In articolul „Eminescu și poeziile lui”, Titu Maiorescu a deschis personalității creatoare a poetului, perspectiva întinsă a criticii idealiste. Aserțiunile lui au avut soarta celei mai norocoase interpretări; ele s'au învățat în școli și au ajuns astăzi un loc comun în înțelegerea generală ce-o avem despre Eminescu. Dar celebrul articol ne pare surprinzător de nedocumentat. Conține simple afirmații cărora li s'a acordat credit datorită personalității criticii. Trebuia susținută următoarea teză de estetică idealistă: „Ce a fost și ce a devenit Eminescu, este rezultatul geniului său înăscut, care era prea puternic în a sa proprie ființă, în cât să-l fi abătut vre-un contact cu lumea de la drumul său firesc.” (Critice, vol. III, p. 132).

Desvoltând-o, Maiorescu n'a făcut decât analiza frazei, fără să aducă îndestulătoare probe din opera lui Eminescu, publicată sau inedită. Astfel criticul spune, despre poet:

„...lumea, în care trăia el după firea lui și fără nici o silă, era aproape exclusiv lumea ideilor generale ce și le însușise și le avea pururea la îndemână (op. cit., pag. 134).

sau „...geniu cuprins de lumea ideală, pentru care orice coborâre în lumea convențională era o supărare și o nepotrivire firească” (op. cit., pag. 135).

sau: „Scenă abstractă, iacă nota lui caracteristică, în melancolie ca și în veselie” (loc. cit., pag. 138).

sau „...el afla în comoara ideilor astfel culese materialul concret, de unde să-și formeze înalta abstracțiune care în poeziile lui ne deschide așa de des orizontul fără margini al gândirii omenești” (loc. cit., p. 140).

și în fine: „Acel cuprins ideal al culturii omenești nu era la Eminescu un simplu material de erudiție străină, ci era primit și asimilat în chiar individualitatea lui intelectuală” (loc. cit., pag. 141). O altă considerație a lui Maiorescu trebuie înțeleasă tot în felul celor de mai sus. Spune iarăși despre poet: „...el se considera oarecum ca organul accidental, prin care însăși poezia se manifesta, așa încât ar fi primit cu aceeași mulțumire să se fi manifestat prin altul...” (loc. cit., pag. 139).

Este astăzi o enigmă pentru noi pentru Maiorescu s'a oprit la aceste generalizări și n'a mers mai amănunțit într-o descriere a gândirii eminesciene.

Două împrejurări îl obligau

să aprofundeze personalitatea poetului: îl cunoscuse și stătuse în relații strânse cu el, îi culesese și-i păstrase toate manuscrisele după moarte. Era prin urmare în măsură să documenteze dacă Eminescu a avut o structură de filosof, dacă gândirea lui a fost metafizică. Nu Maiorescu îl îndemna într-una pe tânărul student să-și grăbească studiile de la Viena și Berlin, ca să vie în țară și să ocupe o catedră de filozofie? Făcea aceasta fiindcă ghicise în el germele unei metode, întrezărise o forță originală capabilă de intuiții metafizice, de sistematizare dialectică? Nu începe indoiială că îl prețuia în acest sens. În multe convorbiri ce le vor fi avut împreună, criticul va fi găsit prilejul să admire fără rezervă structura profund metafizică a poetului. L-a văzut la nivelul gândirii europene din vremea sa și poate în unele privințe deasupra, și l-a descoperit mai ales înrădăcinat într-un realism filozofic, unde putea să constate la el „nemărginita iubire a tot ce este cugetare și simțire omenească”. Cu un cuvânt, era dator să spue tot ce știe despre Eminescu om de gândire, metafizician, să consemneze lucruri pe care desigur, doar el le știa, și care, dacă nici el nu ni le-a transmis, ele s'au irosit ca o mare pierdere. Căci, dacă s'a oprit la considerațiile vagi de mai sus, nu însemnează că nu putea să le facă precise, să le așeze într'un ansamblu de amplasare demonstrativă. Avea dezbătut mijloacele unei largi expunerii, și dacă n'a făcut-o, rămâne pentru noi taină. Așa dar Eminescu a trăit în „lumea ideilor generale”, era „geniu cuprins de lumea ideală”, îl caracteriza „seninătatea abstractă”, care deschide „orizontul fără margini al gândirii omenești, iar „acest cuprins ideal al culturii omenești” îl era în sânge. În ce fel îi erau în sânge? În sensul metafizic. Eminescu a fost, în modul său original, un metafizician; el și-a pus problema cunoașterii metafizice, și s'a străduit să-și adopte o metodă. Apriorismul kantian i-a servit de cadru; se vede clar că toate caracterizările lui Maiorescu îl situează în idealismul postkantian, — aducând totdeauna vădit aminte de cerul ideilor platoniciene. Lumea ideilor generale” este luată aproape în înțelesul strict al lui Platon, fiindcă Maiorescu se gândea la Hyperion, acel sediu absolut al ideilor, după interpretarea clasică a *Luceafărului*. În

idealismul postkantian și schopenhauerian, Eminescu își are însă locul său pecetluit cu originalitate. Întăiu el își pune problema despre posibilitatea metafiziciei: „Există metafizică? — se întreabă. Pân'acuma încă nu. Căci dacă ea există, atunci ea ar fi o știință bine hotărâtă, care n'ar avea nici nevoie de apărători, nici frică de contrari, precum nu are fizica nevoie de a se arăta evidentă împotriva, nici frică de vreun caraghioz, care ar voi s'o nege. Pe lângă aceea metafiziciei cei mai însemnați ai evului noi, Kant și Schopenhauer, sunt uniți în părerea că

M. Eminescu

creerul omului nu e făcut pentru cestiuni metafizice. Ea nu va ieși niciodată din stadiul încercării și asemenea pietrei filosofale, ea va da naștere la teorii roditoare pe alte țărâmurii, nu pe acela al metafiziciei chiar. Căci din căutarea misticei pietrei filosofale s'au născut chimia, din criticismul lui Kant e liberarea minții de sub dogmele unilaterale ale religiei pe de o parte, a materialismului brutal pe de alta, dar rezultate pozitive despre „ființa lunei sau lucrul în sine” nu conține nici filozoful cel mai adânc. Simțurile omului nu sunt făcute decât pentru calitățile lucrurilor, adică viind în atingere mediată sau imediată c'un obiect într'un mod hotărât, lăsând cu totul nesdeslegată cestiunea dacă acle

calități sunt inerente lucrurilor”. (Ms. citat de G. Călinescu, Opera lui Eminescu, vol. I, p. 9). Păstrându-se în marginile transcendentalismului kantian, Eminescu denunță foarte corect necuprinderile metafiziciei. Originalitatea lui începe însă deabia de acum încolo. Așezându-se pe nava teoriei cunoașterii a filozofului german, el zărește cu ochi noi deschizându-se o perspectivă de întinderi mărețe, pe care constructorul navei nici nu le bănuise: „Este ciudat, când cineva a pătruns pe Kant, când e pus pe același punct de vedere atât de înstrăinat acestei lumi și voinelor ei efemere,—minta nu mai e decât o fereastră prin care pătrunde soarele unei lumii nouă, și pătrunde în inimă. Și când ridici ochii te afli într'adevăr în... Timpul a dispărut și eternitatea cu fața ei cea serioasă te privește din fiece lucru, se pare că te-ai trezit într'o lume încremenită cu toate frumusețile ei și cumcă trecere și naștere, cumcă ivirea și peirea ta sănt înșile numai o părere. Și inima numai e în stare a te transpune în această stare. Ea se cutremură încet din sus în jos, asemenea unei arce eoliene ea este singura ce se mișcă în această lume eternă... ea este orologiul ei”. (Ms. loc. cit. pag. 13).

Oare a cunoscut Maiorescu textele acestea risipite în manuscrisele lui Eminescu, pe care le-a cules după moartea cugetătorului?

S'a gândit și la ele, când a vorbit despre „lumea ideilor generale” în care trăia după firea lui și fără nici o silă? Dealtminteri, chiar necunoscând textul, aplicarea lui în „Sărmanul Dionis”, în unele poezii și compoziții literare, îndreptăția aceleiaș puncte de vedere ale criticii idealiste.

Trecerea spre „Sărmanul Dionis” o face Eminescu în continuarea textului: „Și astfel fantasia nu mai este reflecția lumii astfel cum ea se arată ochilor într'o reală trezvie, ci ea în fantazia poetului și a artistului se ridică în jur în petrificația ideilor eterne, ce reprezintă. De jur împrejur sunt pânze atârinate la care perspectiva este aparentă; asupra căror timpul trece fără urmă, toate având un ce necunoscut de aranjor și toate închii-

puiri ale unui suflet mare. Ceea ce numesc capete ordinară fantasmă, nu este fantasmă ci slăbiciune a crecrului, fantasterie. Pe când celor chemați... li vorbește în limba ei — și limba ei e armonia lui Plato (loc. cit. pag. 13).

Analiza ce o face d. G. Călinescu, nuvelei filozofice „Sărmanul Dionis”, intrucâtva și pe sprijinul acestor pagini de manuscris, dau îndestulătoare probe ale originalității gândirii poetului. De unde la Kant timpul și spațiul erau piedici ale cunoașterii în absolut, pentru Eminescu ele sunt drumuri magice ale visului, prin care se ajunge la arhetipuri, în cerul ideilor eterne. „Bine zici, meștere Ruben,—cugetă Dionis, — că Egiptenii aveau deplin dreptate cu metemiscosa lor. Bine zici, cum că în sufletul nostru este timpul și spațiul cel nemărginit și nu ne lipsește de cât varga magică, de a ne transpune în oricare punct al lor am voi. Trăesc sub domnia lui Alexandru-Vodă și am fost tras de o mână nevăzută în vreme ascunse în viitorul sufletului meu. Câți oameni sunt într'un singur om? Tot atâția câte stele sunt cuprinse într'o picătură de rouă sub cerul cel limpede al nopții. Și dacă ai mări acea picătură, să te poți uita în adâncul ei, ai revedea toate miile de stele ale cerului, — fiecare o lume, fiecare cu țări și popoare, fiecare cu istoria evilor ei scrisă pe ea, — un univers într'o picătură trecătoare”. (M. Eminescu, Opere ed. I. Crețu, vol. I, pag. 329).

„Sufletul nostru are vecinicie în sine”, — conchide Eminescu prin intuiția „Sărmanului Dionis”, și o analiză mai departe a nuvelei ar duce la descrierea idealismului din articolul lui Maiorescu. Voim însă să îndreptăm încercarea noastră spre o altă sinteză, anume să arătăm cum se împacă această gândire metafizică a lui Eminescu, cu așa numitul său pesimism, sau mai precis cu obsesia morții din opera sa poetică. Vom spune că moartea este în țesutul gândirii enunțate mai sus, un concept cu o semnificație aparte desprinsă ea însăși din cerul ideilor platoniciene. Zeul morții era Hades. Hades însemna moartea. A muri însemna a merge în imperiul lui Hades. Platon face etimologia cuvântului Hades din ha + eidenaj = a cunoaște totul, și astfel în imperiul lui Hades este cu puțință cunoașterea în esență a tuturor lucrurilor. Sub vraja acestei depline cunoașteri nimeni nu se mai întoarce din lumea

morților, odată intrat în ea. „Nimeni nu vrea să părăsească lumea cealaltă pentru a reveni aici, — nici chiar Sireenele — ci un farmec le ține înlăntuite pe ele și pe toți; atât de frumoase sunt, se pare, cuvintele pe care le spune Hades! Putem susține că acest zeu este un sophist desăvârșit, un mare binefăcător al celor care sunt în jurul lui, el care, chiar locuitorilor de pe pământ le trimete daruri numeroase, atâta prisos de bogății are acolo!

Pentru aceasta i s'a dat pe merit și numele de Pluton! Pe de altă parte el refuză să trăiască în societatea oamenilor, atâta vreme cât ei își păstrează corpul, și nu se amestecă printre ei decât când sufletul lor s'a purificat de toate relele și dorințele corporale, — deci el procedează ca un filozof...” (Platon, *Kratylos*, Budé, pag. 81).

Un mister turburător a fost multă vreme poezia morții la Eminescu. Cu textul platonician în față enigma pare să se îmblânzească. Analiza cuvântului Hades = ha + eidenaj, cunoașterea a tuturor lucrurilor frumoase, este parcă o analiză a frumuseții ideilor împietrite de care vorbește Eminescu. Aceasta divină splendoare a incremenirii în moarte a cântat-o poetul:

Să-mi fie somnul lin
Și codrul aproape.
Lucească cer senin
Eternelor ape,
Cari din văi adânci
Se nalță la maluri, —
Cu brațe de valuri
S'ar atârna de stânci, —
Și murmură într'unu,
Când spumegând recad;
Iar pe păduri de brad
Alunece luna.
Reverse dulci scânteii
A tot știutoarea,
Deasupra-mi flori de tei
Să-și scuture floarea.
Ne mai fiind pribeag
De-atunci înainte
Aduceri aminte
M'or coperi cu drag,
Și stinsele patemi
Le-or troieni când
Uitarea întinzând
Pe singurătate-mi.

Critica idealistă rămâne deplin încăpătoare pentru Eminescu. Incepută vag cu Maiorescu, ea se luminează pe măsură ce cunoaștem mai de aproape pe poet, în viața și opera lui.

Se pare că va veni o vreme când îl vom cunoaște mai bine chiar de cât contemporanul său profesor și critic. Și astfel măreția geniului său va crește mai mult, fără asemănare.

Cronica ideilor

Despre existența lumii „de dincolo”

de MIRCEA MATEESCU

Trebuie să semnalăm că majoritatea autorilor francezi, încercând să găsească un fundament valabil marilor probleme ale filozofiei — au debutat printr'o atitudine psihologică, au perseverat în afirmarea acestuia în explicarea temelor metafizice și, firește, dacă au avut într'adevăr o formațiune de gândire veritabilă, până la urmă, tot afirmând psihologia, au ajuns să facă metafizica, fără să-și dea seama, în felul burghezului din comedia lui Molière.

Este cazul și al lui Bergson, și al lui Edouard le Roy, și, — un exemplu mai ușor de învederat, — al lui Jacques Chevalier. Pe ultimul îl considerăm ca pe un foarte atent și pregătit gânditor. deaceia, dacă începem aici prin a menționa o incongruență care ni se pare a fi caracteristică gândirii franceze contemporane — nu este mai puțin adevărat însă că ultima lucrare a lui Chevalier (1) aduce un prețios capitol despre fundamentul metafizic al etice. Gândirea lui se apropie într'atât, în acest ultim și semnificativ capitol al cărții, de aceea a autorilor „Wertabsolutismului” german — despre care am dat soluțiuni în cronicile trecute — (în special de Max Scheller și Hartmann), — încât toată discuția care precede capitolul despre metafizică și morală, purtată pe baze vădit psihologice, ni s'a părut im-

proprie concluziunilor finale, într'adevăr frumoase.

Până să ajungă să enunțe în ce fel trebuie înțeles raportul dintre metafizică și morală — unul care ascunde în sine eterna întrebare a tuturor filozofilor: dacă omul a făcut ideile metafizice, deci pe Dumnezeu, ori invers — Chevalier analizează, în două paragrafe, desigur interesante, însă neconcludente în sensul preocupărilor sale, problema *Credinței și a Existenței* lui „au delà”.

Cum se dovedește existența vieții „de dincolo”? Ce afirmațiuni valabile poate face omul cu privire la nemurirea spiritului? Este adevărată aserțiunea lui Claude Bernard, că „ideea imortalității sufletului este o idee experimentală”? Într'a deci, în posibilitatea omului, de a proba experimental, cu date culese din viața aceasta, a noastră, circumstanțiată, deci impură în originea ei subiectivă, — nemurirea, pe „au delà”?

Incongruența metafiziciei franceze, de care Chevalier nu isbutește a se libera, de aici pornește. Se afirmă că trebuie să fondăm credința și existența de „dincolo” în re, adică obiectiv, impersonal, fără a ține seamă de legile și instinctele vitale ale individului — dar conducându-ne după *alte legi*, tinzând către o realitate *alta decât* aceasta. O realitate

despre care Chevalier însuși ne spune că nu poate fi de cât efectul și simbolul instinctului nostru vital, — deci al omului ca făptură psiho-fizică, — iar niciodată invers, adică omul să fabrice el *acea realitate*, care i se opune și împune obiectiv, pentrucă este calitativ și esențial *altceva* decât structura noastră bio-psihică.

Și totuși, acest autor, deși se dovedește atât de inspirat când discută geneza obiectivă a valorilor morale, încearcă să explice și să dovedească existența vieții de dincolo, pe considerațiuni și date împrumutate din experiența psihologică vulgară. Imaginile vieții „de dincolo”, care apar omului în pragul morții sau îndată după moarte, Chevalier crede că sunt produse „din cauza unei latențe a impresiunilor primite înainte de moarte și care afectează subiectul, cu întârziere — ori prin subsistență, după dispariția conștiinței, a unei baze certe de manifestare fizică — sau, în orice caz, prin manifestarea unei părți inferioare a sufletului care nu s'a istovit ori nu încetează să activeze decât treptat” (p. 182, op. cit.).

Sunt foarte înrudite, oricare dintre aceste ipoteze, cu psihologia retulării a lui Freud, ori aceia a elanului vital, *durând* în experiența imediată, despre care ne-a vorbit Bergson în primele sale lucrări.

Dar ce legătură se poate stabili între toate aceste direcții psihologice ale gândirii contemporane și problema nemuririi, una exclusiv metafizică, deci având a fi tratată prin raport cu acel spirit obiectiv al realității ultime, care

se confundă cu idealul — cum dealtfel subscrie Chevalier însuși?

Credem că niciuna, cauzală. Viața de dincolo, „l'au delà” este atribuită supraelementului *in sine*, deci obiectiv și absolut, tocmai pentrucă este *pe deasupra* exigențelor și experienței psihofizice individuale. Cum s'ar putea înțelege un „au delà”, păstrând legătura cauzală, sprijinit pe determinismul și experiența lumii acesteia?

Chevalier introduce în discuție, nefiresc, tema inconștientului, una tot atât de modernă pe cât de comodă și la care, — prin caracterul improbabil și prin falsul mister pe care îl implică, — se recurge de către logicieni, oridecâteori logica nu îi mai ajută și de către autorii psihologiști, oridecâteori își imaginează că fac cercetări metafizice.

Mecanismul comuniunii dintre cei de aici și cei de „dincolo” Chevalier îl aseamănă cu raportul dintre cel conștient și eul subliminal (subconștient).

Dacă este adevărat că „sufletul are o existență independentă de corp” — atunci avem a-l considera pe acesta *in sine*, ca o valoare obiectivă absolută, pe deasupra circumstanței, pe deasupra experienței psihologice și chiar a experienței morale a individului — dar, esențial și calitativ, autonom și cu o identitate de structură proprie, opunându-se legilor psiho-fizice ale omului.

Următoarea concluzie ni se pare nu numai eclectică dar imposibilă: „rațiunea, sprijinită pe experiența psihologică, făcând apel la experiența morală pentru a o preciza și completa, ne îngăduie să conchidem la durata fără sfârșit a ființei noastre” (p. 189).

„L'au delà” nu poate fi un amestec de „tuti fruttii”. Un amestec al diverselor experiențe (psihologice, morale, mistice, științifice) cari cad în percepția existențială a individului. Intreaga experiență a omului, oricât ar fi de vastă și oricât cunoașterea noastră s'ar dilata pentru a cuprinde întregul aspect al lumii (cum îndemna Claude Bernard) — nu conferă decât imaginea *realității acesteia*, realitatea accesibilă omului *aici* — și derivând din participarea conștientă sau inconștientă, a sufletului nostru la fenomenul exterior, biofizic.

Putem asista la moartea individului, deci inclusiv a inconștientului și a întregului său câmp experimental, la moartea *realității* posibilă percepției ori intuiției omului. Nu văd însă cum am putea asista aiceva la moartea *Justului*, ori a *Binelui*, ori a *Adevărului*, etc. celelalte Idei, despre a căror *realitate proprie*, are a se ocupa metafizica.

Depășind eroarea inițială, cu privire la discuția *lunii de dincolo*, Chevalier semnează însă un admirabil eseu despre fundamentul metafizic al Ideei de Bine, deci al moralei în genere.

Am zice că atunci când analizează ideea binelui, autorul isbutește să se scuture de reminiscențele „realității acesteia”, cu toate legile și experiențele ei, și poate tocmai de aceea, mai mult chiar de cât Bergson și Le Roy, face metafizică, nu psihologică.

Dar capitolul despre „Morală și metafizică” este comun unui întreg ciclu de autori, despre care vom scrie în cronicile viitoare.

(1) „La vie morale et l'au delà”, *Flammation*, Paris, 1938.

CEAI DĂNSANT

de CONSTANTIN SALCIA

Totul e aranjat. În salonul cel mare, cu parchetul de curând ceruit, se va dansa. Alături, în camerele destul de spațioase și confortabile se vor servi gustările. În casele inginerului Petre Bogdan, inspector general, e o adevărată sărbătoare. Toate apartamentele luminate. Servitorii grăbiți coboară și urcă scările, aducând șampania și vin vechi de cotnar. Pe mese, prăjituri răcoapte răspâncesc un miros plăcut. Cațiva curcani odihnesc cu picioarele în sus, tolanți pe varză călită, în cuptoarele bucătăriei, sfărâind în untura ce se prelinge alături, pe lângă tăvi, de prea multă grăsime. Dina Bogdan, fiica inspectorului general, deși ceasul arată peste 8, nu veniseră decât câteva colege de-ale Dinei și fetele fostului deputat și profesor Ploeanu. Petre Bogdan, masiv, impunător, cu monoculul la ochiul stâng, ceea ce-i dădea un aspect și mai impunător, fuma o țigară, răzimat într-un fotoliu, privind lenes la rojul de fete ce se vânturau prin fața lui. Avea aproape 50 de ani, însă era bine conservat. Obrajii erau ca un pepene, gata să plesnească de-alta sevă, părul puțin înspicat pe lângă tâmpile, arăta un om care părea să nu prea fi avut grije în viață. Fumul isvorât din nări se împletea în colăcei subțiri, topindu-se apoi în liniștea salonului. Doamna Elena Bogdan, mult mai tânără, deși nu prea frumoasă, l-a năfles în întotdeauna, mai tolerându-i pe ici pe colea.

Dina, singurul lor copil, a mplinit decurând 17 ani. E'n ultima clasă la Centrală. Învață destul de bine. Nu i-au pus niciodată mediator. A avut însă de mică guvernanta, care-a învățat-o perfect franceza și germana.

„Cât de repede-au trecut anii. Ce mare s'a făcut Dinauța”, reflectă Petre Bogdan, când văzu că flică-sa vine spre el. Într-adevăr, o brunetă aproape negră, sfioasă ca o ciută, cu un cap frumos elastic, de bună dansatoare și niște ochi aprinși ca doi tăciuni.

— Papă! scoală repede că-ai venit musafirii. Sunt jos. A venit și directorul general mi se pare. E și colonelul și unchiul Georges. Vai! s'o vezi pe tanti Veturia ce frumoasă e după întoarcerea din străinătate. Parcă e mai tânără.

Petre Bogdan tresări speriat. Nici nu știu când coborî cele câteva scări de marmură. Ce-o fi zicând directorul general, că n'a ieșit să-l întâmpine? Desigur, și-a făcut o impresie urâtă. Și tocmai ar fi vrut să-i pună chestia cu avansarea.

— A!... bine-ați venit... Mă gândeam de ce tot întârziati... și afectat strânse mâinile primului lot de musafiri. Directorul general însă lipsea.

— Ce mai faci Oncle Pierre, din zi în zi ești mai tânăr, îl luă la rost tanti Veturia. Nu te-ai schimbat de loc, în 4 ani cât am lipsit din țară. A, uite și Georges. Felicită-l că a luat primul doctoratul la Paris. A fost un adevărat succes românesc. Georges Vintilescu, un tânăr subțirel, cu obrazul fad, transparent, cu ochii triști și foarte frumoși, încadrați ca niște rame, de cearcăne destul de vizibile, era feciorul unuia din cei mai mari bogătași. Moșia lui de-abia o cuprinzi cu ochii, iar vânătorile făcute prin bălțile și stuhăriile din cotul stâng al moșiei, cum vii spre sat, au rămas și acum în amintirea celor ce au luat parte la ele.

Om cu principii vechi dar sănătoase. l-a înșurat de mic pe Georges, imediat ce și-a luat licența în filosofie. Se gândea omul că un tânăr, mai ales așa cum era el, sensibil, puțin nervos, ducând o viață de intelectual, are nevoie întotdeauna de apropierea unei femei. Liniștea trupească este tot așa de importantă ca și liniștea sufletească. La Paris și-a luat și soția, iar când a primit vestea morții tatălui său, dacă n'ar fi fost ea, se înăoaia în țară. Ii va fi recunosător întotdeauna. Orchestra fredona

aproape șoptit un vals. Acordurile cădeau pline, spărgându-se în ecouri plăcute, de zidurile tapetate. Într'un colț, Dina Bogdan cu surorile Ploeanu, Wally și Nușy, cochetau. S'a mai adăugat grupului și domnișoara Celpurnia Vlădescu, fata colonelului Vlădescu. Simpatice dar cam mândre. De-aceiași vârstă cu Dina. E însă blondă, cu ochi verzi. Un cap frumos de păpușă.

Dinei nu prea-i place. La patinaj, când se duc la cinematograful, sau când vine s'o ia la plimbare pe șosea, repede pe toată lumea.

Parcă vrea ca totul să fie numai al ei. Nici un băiat nu-i poate fura un cuvânt. Dar i se pare că exagerază. Este imposibil să fie mereu așa. Si-apoi blondele întotdeauna sunt sentimentale:

— Astă seară vreau să te admir dragă Celpi, o întâmpină zâmbind Dina Bogdan, așezându-i rochia de catifea roșie pe mijloc, în așa fel încât să se întindă bine pe corp, scoțând în relief pieptul părguit și puțin desvoltat.

— Da, da, răspuseră celelalte... Avem aici câțiva dansatori buni, cari de-abia așteaptă.

— Nu prea sunt așa dispusă. M'am certat astăzi cu profesoara de franceză, răspunde Celpurnia Vlădescu, făcând o mină de copil plictisit cu mâncarea. La poartă se opriră două mașini, una după alta, la intervale foarte scurte. Dădura fuga la fereastră să vadă cine-i. Petre Bogdan îi primia pe fiecare și ducea ce-i trecea prin strânsimea mâinilor sale, îl însoțea în salon. Venise Titu Negrea, fost senator cu doamna, căpitanul doctor Georgescu, nepotul d-nei Bogdan și inginerul Isbășoiu, caleg cu Petre Bogdan, necăsătorit. În urmă, după un scurt răstimp urcă scările un ofițer de aviație, tânăr, aproape copilândru, cu șapca în mâna stângă și mânuși albe în mâini.

Părea străin, necunoscut.

— A! telor, vine Ionel... În fine, a venit Ionel, le șopti Dina Bogdan celorlalte, și până la ușa se strecură ca o șopâră printre perechile de dansatori. Imbușorata căutând să-și stăpânească emoția, îi prinse mâna pofindu-i înăuntru.

— Eram sigură că ai să vii. Cred că ai sa te sunți bine. Dar te rog, mai întâi dă-mi șapca și mânușile să le duc la mine în cameră. Prezentarea fu scurtă: Ionel Păscu, sublocotenent aviator. Atât domnișoarele Ploeanu cât și Celpi se privira adanc, semnificativ. De canu cunoaște Dina pe ofițerașul ăsta?! N'a spus niciodată nimic.

— Fratele Anișoarei Păscu, colega mea de bancă. Ea n'a putut veni, adaugă Dina. O criză de apendicită.

Pași alunecări pe parchetul ceruit, la cele dintâi acoruri ale tangoului nou apărut: „E cea din urmă zi de toamnă”.

Iarăși n'a venit directorul general, se frământă Petre Bogdan, în timp ce Colonelul Vlădescu umplia paharele cu șampanie. Ora aproape 10. Ar fi fost momentul să-i pună chestia cu avansarea. După câteva pahare și câteva spirite bine plasate, ar fi mers.

— Coane, cred că nu m'ai uitat. Am muncit indecașun ca să merit un post de subdirector general. Mai mult o ambiție, o satisfacție morală. Vezi matale... Incolo... Parcă n'am cu ce să trăesc?!...

Un clacsonat scurt și o mașină se opri la poartă.

— Scuzați-mă un moment. Desigur, directorul general. Cam târziu dar nu-i nimic. Prezența lui e întotdeauna binevenită, și găfâind ieși în curte să-și primească musafirii. Monoculul îi încercuia perfect ochiul stâng, luminându-i toată fața.

— A! D-ta ești? Bată-te să te bată, și prinându-l ușor de braț, urcâră sus. Jazul încetă. Lumea era curioasă. Chiar și Dina, care se strânsese de tot la pieptul ofițerașului, se desfăcu. Cine o fi venit? se întrebau privirile curioase.

— Dați-mi voie să vă prezint un tânăr avocat, o revelație a baroului, se adresă Petre Bogdan grupului strâns în jurul mesei cu șampanie: d. Valeriu Dan. Nu trebuie să vă mai spun că alaltăieri m-a

câștigat cu mare ușurință, procesul de care vă vorbeam. O artă de piedoarie, o revelație, o... se miră inspectorul general ce să mai adauge, ca să fie mai interesantă prezentarea.

Colonelul Vlădescu, măsurându-l grav de sus până jos, oprindu-se puțin la gulerul bine întins pe gât și la cravata cu desene mici alburii pe un fond roșu, îi întinse mâna grea ca un obuz.

— Te cunosc tinere. i se adresă Titu Negrea, în momentul în care-i întinse mâna. Mi-a vorbit despre d-ta raeștrul Eugen Neamtzu, deputat liberal. Era vorba să te trimeată în Belgia, să faci doctoratul.

— L-am făcut aici, răspunde Valeriu Dan. Și la noi se învață carte destul de bine. Profesori buni; cine vrea să muncască...

— Elena, Elena, întrerupse Petre Bogdan discuția. Vino să-ți prezint un nou musafir. Un nou prieten. Dacă o vezi pe Dina spune-i că vreau să-i prezint și ei. Toată lumea e mulțumită?

Dădu ordin să aducă sticlele de vin rezervate pentru la urmă. Și-apoi șuerând, preocupat, gânditor: „De ce n'o fi venit directorul general?!”.

Dansați domnișoară? se adresă căpitanul dr. Georgescu, domnișoarei Celpi Vlădescu, care se odihnea pe un scaun, alături de Wally.

— Mda, răspunde ea languros, cu ochii pe jumătate închiși, ridicându-se. Și prinși ușor ca într'o pânză de păianjăn, se pierdură printre perechile de dansatori.

Doctorul îi cuprinsese cu brațul mijlocul svelt și elastic, mlădiindu-o ca pe o ramură de răchită fragedă. Prin rochia subțire și se simțea carnea tare, pietroasă. Din sâni ieșea un miros de fructe părguite. Doctorul, amețit de-abinelea, la câte-un colț când întindea pasul lung, milităresc, strângea la piept discret, corpul tânăr de șco.ărită, apăsându-i sâniul în nasturii lustruiți ai vestonului. Celpi protesta spătându-se ușor, însă fără să îndrăznească să ridice ochii. Numai de n'ar observa-o Dina. Ce obraznic și doctorul ăsta!... Ar fi de altfel simpatic, numai de n'ar avea mustățile astea?... Uf!... N'ar putea să sufere așa ceva! Doamne ferește de-un bărbat cu mustăți.

Acompaniață numai de pian, vioara îngâna pierdut refrenul tangoului la modă. Apoi acordeonul își lăcea reîntrarea magistral. Printre rânduri, colonelul se plimba grav și înroșit de vin. Într'un colț, doamna Elena Bogdan cu doamna Negrea, făcându-și vânt cu evantailul, discutau diferite lucruri fără importanță. Deodată schimbă vorba:

— Uite colonelul. Nevastă-sa n'a venit. Spune că e la moșie în Romașni, de o săptămână. Dar cine știe pe unde-o fi?... Așa menaj n'ași dori. El nu dă cu săptămânile pe acasă, ea la fel.

— De neerezut, făcu doamna Negrea.

— Asta n'ar fi nimic, adaugă doamna Bogdan. Dar ce zici... și-apoi aplecându-se aproape de urechia celeilalte, îi șopti însuflețită câteva vorbe!

Doamna Negrea dădu din cap, în semn „că așa este”, dar ochii nu și-i lua dela colonel. Ar vrea să vazeze cu el odată. Trebuie să fie bun dansator. Om care-a știut să trăiască. Și deodată îi veni în gând Titu. Cu politica lui e veșnic ocupat. Pleacă dimineața și vine seara. Are, nu-i vorbă, răspundere mare, dar căminul e cămin, și cu viața niciodată nu te mai întâlnești. Seara,

după ce se ridică dela masă, cere zia-rele. Le citește cu ochii pe jumătate închiși, și adoarme în cele din urmă, cu ochelarii pe nas.

E mai tânără ca el cu aproape 20 de ani. Ce ingrată e și viața asta. Niciodată omul nu poate fi mulțumit.

— Madam Negrea.

— Da, dragă.

— Ce zici de doctorul nostru, nu se mai desparte de fata colonelului. Ia privește cum s'a lipit de el. Și ce elegant dansează. Are picioare drăguțe și se îmbracă întotdeauna cu gust.

— Nu prea găsesc, răspunde soția fostului senator. Rochia e frumoasă, dar prea e strânsă pe corp. Și-apoi coafura-i prea exagerată. Trebuie să fie și asta o poamă.

— Moare după băeți. Și s'o vezi ce serioasă pare...

Lângă ușă Dina servea bomboane musafirilor din jurul ei. Ionel Păscu, cu o delicatetea feminină, de-abia atinse cutia. Alături Valeriu Dan, grav, cu sprâncenele încruntate, zâmbind numai din când în când, se declarase mulțumit cu una. Wally și Nușy obosite de dans, odihneau pe câte-un fotoliu, cu mâinile sub cap, privind printre gene lumina magică ce se proiecta pe obiectele din salon, într'un decor tineresc, inedit. Valeriu Dan se bucurase de o atenție deosebită din partea familiei Bogdan, lucru ce-l încânta. În special amfitrioana mereu l-a descusut cu tot felul de întrebări, la care el a răspuns cam în doi peri. Obiceul lui! Apoi l-a lăsat în grija fiicei sale. Acum ochiul studiază atent, imparțial. Într-adevăr, frumoasă fată. Pielea aceasta arămie o face să fie și mai atrăgătoare. O fi îndrăgostită de cineva?...

— Dar ce întrebare-mi pun și eu, căută să se dojenească singur. Are doar 17 ani, dacă nu și mai mult. Fetele la vârsta asta știu totul. Sunt plictisite de dragoste. Apoi ochiul îi alunecă pe linia trupului. În jos spre soldul cabrat, sportiv, oprindu-se puțin deasupra genunchiului stâng, unde rochia era puțin ridicată.

Pudică, fata observă și-și schimbă poziția.

— Cred că o să ne mai faci plăcerea, domnule Dan.

— Bucuros, dudu. Numai că vă cunosc prea de curând, ca să pot abuza de această amabilitate. Și apoi sunt așa de ocupat cu procesele mele...

— Faceți avocatul pe cont propriu? interveni aviatorul.

— Da, am avut acest curaj. Am deschis de curând un birou pe str. Episcopiei. Sunt destul de mulțumit. Privi la ceasul mare din perete. Ora 11. Când naiba a trecut timpul așa de repede?! Ii părea rău că a fost prea modest, refuzând mereu. A gustat numai puțin dintr'o pulpă de curcan și a băut două pahare cu șampanie. Apoi tot timpul a fumtat. Ce oiticiență între lumea de-aici și cea de-afară. Ce risipă aici! Grămizi de prăjituri neatînse... sticle de șampanie așezate pe două rânduri, fripturi rămase, cari mâine vor fi svărlite. A trebuit să se obișnuiască și cu astfel de viață. A trebuit să îmbrace o altă haină, prin care să nu mai simtă interaturile lunei de dincolo, umilă, sărăcăcioasă și veșnic nemulțumită. Dar câteodată se pomeneste totuși, poposind cu gândul, în satul de munte, uitat între culmile acoperite cu brazi. Acolo-i sunt amintirile.

— Domnule Dan, o să fii drăguț puțin. Vreau să-ți vorbesc, i se adresă Petre Bogdan. Știu că te simți mai bine între tineret. Noi bătrânii... Apoi întorcând puțin ochii, văzu în fundul salonului pe Lenuța și tanti Veturia, pe care o'cam neglijase în seara asta. Ce să faci! Nu poți să te ocupi de toți. Georges a plecat curând după ce venise. A fost chemat la telefon. E vorba ca mâine să-l numească asistent pe lângă o catedră dela facultatea de litere. E unul din cei mai culti tineri la vârsta lui. S'a sacrificat pentru știință. Și deodată îi veni în minte fața ofilită și suptă a

băiatului. Colonelul valsa cu madam Negrea, care părea a îi foarte mulțumită. Ce i-o fi spunând de rade mereu? — Măi, al dracului și colonelul ăsta. Nu se mai lasă el de prostii. Și, întorcându-se către Valeriu Dan:

— Adică lasă. Vorbim mâine, poi-măine. Nu-i ceva urgent. Sper să ne mai vedem. Apoi, șoptindu-i la ureche: „Mă duc să-i iac și eu puțină curte nevesti-mi”.

Pela ora 12 musafirii începuseră să plece. Întâi Titu Negrea, apoi dr. Georgescu și domnișoarele Ploeanu. Ionel Păscu, odată cu colonelul și Celpi. Tanti Veturia nu se mai duce acasă. Rămâne să doarmă aici. l-a telefonat lui Georges, ca să n'o aștepte. Valeriu Dan coborî scările, însoțit până la poartă. Aerul rece ce aiaa îl învioră. Inceput de toamnă. Pretutindeni se vedeau frunze căzute. În parcul domeniilor liniște de mormânt. Câte-o mașină, din când în când, spinteca tăcerea grea, cu câte un hârșăit lugubru. Un bec arzând în dosul unui pom, îi dădea o înfățișare ireală. Coti pe-o stradă, apoi pe alta, să iasă la bufet. În colț, un sergent îi salută politicos. L-a confundat probabil. La bufet câteva mașini așteptau. Înăuntru se auziau acordurile frante ale unui pian acompaniat de o vioară. Imediat recunoscu melodia. Frumcasă melodie. Iși aminti de nopțile lungi de vară stropite cu vin, prin grădinile umbrite de pomi stufoși. De Teofil Crângașu, de Sultănicu, de atâtea și atâtea. Nicăeri toamna nu-i mai originală ca la Șosea. O simți prin toți porii. Fiecare frunză o amintire. Alceele sunt pustii și reci.

— Dar de ce rătăcești singur pe alei?... Sentimental ridicol. Desigur. Sfârșit de Noembrie și nopțile tot frumcase. Cerul scânteiază ca un fier înroșit. De n'ar fi frig, nici n'ai zice că e toamnă. A ajuns în piața Victoriei. De-aici mai are un pas până acasă.

Poem pentru întoarcerea acasă

Copilărie pierdută în rădvan de zurgălăi.
Sărut pragul și inima glei
Binecuvântată de lacrimile Mariei
Când rățacea prin țărini cu Iisus,
Călăuzind steaua mea de sus.

Pe unde își îmbrățișează iedera aracii
Și-și torc liniștea înaltă copacii
Să beau stelele oglinzite 'n prund
Când lune 'n lanuri line se ascund,
Să îmbrățișez pomii, grădina, fântă-nile,

Pe toate să le ating cu sufletul, cu mâinile.
Mamă, pe unde urc și cobor
Am dăruit mereu tuturor,
Inima mea de copil, cântecul, nevino-văția.

Fără să le bănuiesc josiția.
Pe cei buni ca și pe cei răi
I-am văzut prin lumina ochilor tăi.

În viața ta înaltă și curată
N'ai cunoscut înfrângeri niciodată.
Pe globul de jos, în raiul de sus.
Ai iubit doi oameni: pe tata și pe Iisus.

Azi, pe urmele pierdutului rădvan cu zurgălăi
Mă întorc lângă sufletul și ochii tăi.

GEORGE PUTNEANU

Portul la România din munții Pindului

II

de N. P. VAIDOMIR

Costumul femeesc în regiunea satelor românești, cari ocupă cea mai înaltă poziție a munților Pind, tind să se modernizeze sau, în orice caz, să devină un port obișnuit, fără a mai păstra în el acele ceva caracteristice, după care să cunoști o aromână. Aceasta ar părea un non sens, dacă avem în vedere înălțimea la care trăesc Românii acolo, și oricum, în regiunile de munte, obiceiurile patriarhale, ca și portul, trebuie să fie mai viu, pentru că la acele înălțimi pătrund greu nebuliile „civilizației” contemporane.

Dar dacă, într-adevăr, civilizația nu ajunge în munții lor și nici nu ar fi ajuns, merg ei către ea. Și iată cum, Satele, la care facem aluzie: Perivole, Samarina, Avdela, Smixi, iarna sunt părăsite, din cauza naturii aspre din acel anotimp și locuitorii coboară spre câmpie, așezându-se în cea mai mare parte la orașe, și aci, înecut cu înecut, femcia începe să adopte costumul „europenească” deși bărbatul acestor sate, în raport cu femeia, care ar trebui să fie mai conservatoare, își

poartă oriunde același costum național. Nu e mai puțin adevărat, că vara, la sate, cum vom vedea mai jos, femeia revino la portul ei național.

Dacă în aceste sate înregăstrăm un asemenea adevăr trist, găsim un centru românesc în care portul național trăiește cu toată vigoarea, zile de cinst, și acesta este orașelul Aminciu, de pe versantul apusean al munților Pind. — Situația o înălțime mai mică, așa că iarna locuitorii rămân pe loc și deci nu sunt nevoiți a veni în contact cu „civilizația” orașelor. Acolo trăind laolaltă, în strămoșeasca lor tradiție, ei primesc mai greu elemente străine de portul lor, așa cum ar face-o, dacă s'ar găsi izolați în mase compacte cu port „europenească”. Vom reda, aci, în rezumat, mai întâi portul din satele: Perivole, Samarina, Avdela și Smixi.

CAPUL. — Fetele — „fetițe” — obișnuiesc a se purta cu capul neacoperit, aranjându-și părul — „perlu”, — în coșie — „cusiță” — și chiar rulou (aceasta este și termenul între-

buițat), iar cele de condiție mai bună sau cu carte se tund. Femeile tinere măritate — „năvăști” sau „năvești” — își aranjează părul în două coșie, cari cad pe spate. Când părul nu permite acest aranjament se pune perucă sau numai coșie false.

După aceea ele pun pe cap „fipă”, un tulpă subțire de mătase, cu dantelă sau cu „cucchi”, adică o dantelă cu schelet de sârmă, ca să țină dantela întinsă. Tipa trece pe creștetul capului, așa că jumătatea din față a capului rămâne neacoperită, ca să se vadă părul. Capetele tipel se trec pe sub coșie și se leagă într'o parte.

Bătrânele — „moștie” — se leagă mai întâi strâns pe cap cu o basma, care pare o bonetă, acoperă și fruntea, trecând pe deasupra ure-ților. Se numește „băfă”. În dialectul macedo-român este și termenul corespunzător celui de boacă din daco-român, anume „buhed”, cu sens de o burată de ma-

Costum de tânără, din Perivole

Bătrâne din Perivole, cu sarică

MAREA TIMIDITATE

Aspecte

de VICTOR PAPILIAN

Puțin ai putut afla că ciobanii români cunoșteau vaccinarea împotriva variolei, cu mult înainte de celebra descoperire a lui Jenner. Procedul ciobănesc era simplu: se străbătea urechea unei oi sănătoase, cu acul trecut printr'o pustulă variolică.

Iată un nou aspect al Mioriței: ciobanul, gata să fie răpus de dușmănia vecinilor, cu ochii nunați în lacrimi de jalea mamei și suflului înins ca pe tavă de aur, în fața Dumnezii, găsește timp să se îngrijească și de soarta bieteii făpturi încredințată lui.

De secole se practica la noi vaccinarea, dar noi n'am avut un Jenner.

Teoriile abundă. Nimic mai ușor decât să explici descoperirea Americii, după călătoria lui Columb, peste ocean. Dar, la condițiile istorice, economice, sociale și politice expuse de filosofi, mi-aș permite să adaug și eu una, care prin simplitatea ei deconectează orice pompă filozofică, dar atât de nefățarnică încât susține orice contradicție: timiditatea. Intellectul român e

un timid, fiindcă instinctiv își dă seama că originalitatea cinstită (fără șmecherie) implică un mare risc. El are tot felul de formule la îndemână:

— Am multă autocritică...
— Creația implică bani, laboratoare, unele costisitoare...
— Dacă m'aș fi născut Francez, German sau Englez, atunci...
— „Românului nu-i rezistă celula”...

Toate bune, dar ce ne facem cu ciobanul care poate să prefacă un picior de plaiu în gură de raiu, unde să plângă și să gândească în viers și, să tocmească din stăna sălbatică, laborator de observațiuni și de remedii cu valoare universală?...
El este autenticul nostru poet, el este autenticul nostru om de știință, fiindcă a crezut... și o lucrare de știință, ca și poezia, este traducerea unui fapt, a unui crez.

Intelectualii noștri sunt niște infircați. De aceea ei au nevoie să fie neapărat profesori universitari, laureați și academicieni.

Cluj, 27 Mai, 1939.

Originea orientală a muzicii faustice

MUZICA CRESTINA ȘI MUZICA GRECEASĂ

Inceputul muzicii occidentale e legat de muzica religioasă creștină, care a luat naștere în Orient. Prin cele trei centre importante, Antiohia, Efes și Alexandria, muzica religioasă și-a făcut drum spre Occident. Prima etapă e Italia. Dar la baza acestei muzici este muzica grecească. Două sunt drumurile prin care această muzică străbate în Occident, ne spune Jules Combarieu. Unul duce direct din Grecia în Italia, iar al doilea prin Asia Mică, unde amestecându-se cu arta tradițională evreiască dă naștere muzicii creștine, care e adusă în Italia. Dar trebuie să accentuăm de la început: pe când în Orient, organizarea cultului și crearea cântecelor religioase se face prin contribuția masselor, în Occident se cunoaște chiar de la început creatorul mitului și al muzicii religioase. Papa Damasus stabilește ciclul eclesiastic, Sf. Ambrosie, episcop al Milanului creează ritul milanese și compune imnuri religioase, papa Grigorie organizează ritmul roman și prin „Antifonariul” său pune bazele definitive ale cântecului plan.

În Italia însă, muzica orientală, grefată pe muzica grecească, suferă schimbări fundamentale.

Teoria muzicală urmărește în aproape toate creațiile muzicale dintr'o epocă. Prin faptul că teoria muzicală simplifică, schematizează, caracterizează, muzica pot fi mai ușor observate cercetând cu atenție această teorie. O paralelă între elementele teoriei muzicale grecești și occidentale arată mai ușor transformările acestea pe care le suferă muzica grecească și orientală ajunsă în Occident.

Pe când Grecii au game corbitoroase, occidentalii au game suitoare. Pe când gamele grecești se învârt într'un cerc, cele occidentale se intrudesc în linie dreaptă. Pe când gamele grecești cuprind în e.e. modulile, cele occidentale sunt cuprinse de moduri, pe când Grecii aveau șapte tipuri de game, toate celelalte fiind o copie a acestora, occidentalii au două game la care se reduc toate celelalte. Pe când Grecii nu aveau sensibilitate, occidentalii este o caracteristică.

Să scoatem în evidență caracteristicile culturii și ale muzicii grecești, ca mai târziu, analizând muzica romană să vedem cauzele care au provocat această transformare fundamentală.

La prima vedere s'ar părea că cele două culturi ale antichității, greacă și latină, aveau identice și profunde trăsături de caracter. Ochiul fin și pătrunzător al unui bun cunoscător al istoriei descoperă însă profunde și esențiale deosebiri. E vorba de Mommsen, care face următoarele afirmații: „Familie și stat, religie și artă, au avut în Italia, ca și în Grecia un caracter atât de original și profund național încât fundamentul e comun celor două popoare a dispărut complet din fața ochilor noștri. Acel geniu elen, care sacrifică întregul distalului, naștunea comunității și comunicarea estăteanului, a cărei viață ideală era frumozul și binele dar adeseori și dulcea iene... acei Greci a căror gândire religioasă a inventat pe zei după chipul omului, ca mai târziu să le neghe existența, care lasă libertate membrilor goale ale copilului, în exercitiile sale corporale, care deschidea un câmp liber gândirii, ca să se desășoare în toată grandoarea și măreția ei, iată un contrast izbitor cu caracterul roman, care ținea pe fiu în frica părintelui, pe cetățean în frica magistratului și pe boi în frica zeilor, care căuta și nu aprecia nimic în afară de activitatea utilă și care obliga pe fiecare cetățean să umple fiecare moment al vieții sale trecătoare printr'o muncă neîntreruptă, care

impunea chiar copilului să-și acopere modest nuditatea corpului său. (Mommsen: „Histoire romaine” p. 28).

Caracteristicile din pasagiul de mai sus pot fi găsite fără mare greutate în arta și muzica grecească.

Dar există intrădevar o muzică grecească? Intrebarea are rost, fiindcă din ceea ce ne-a rămas nu ne putem face o idee precisă despre felul în care Grecii făceau muzică. Acest fapt îi determină pe unii muzicologi să conteste existența muzicii grecești ca artă. Astfel Schenker afirmă: „Aș dori să aduc toate probele în această privință, că muzica grecească a fost tot atât de puțin cu adevărat artă, tocmai pentru că fiind la început a putut dispărea fără urmă, în timp ce toate celelalte arte ale poporului grec au rămas ca modele, până în zilele noastre”. (Schenker: „Musikalische Theorien und Phantasien” p. 3).

Pe de altă parte, un istoric al culturii europene, Egon Friedell e de părere cu totul contrară: „căutând să ne facem o imagine generală asupra principiilor specifice ale culturii grecești, spune el, trebuie în cele din urmă să plecăm dela eminența lor muzicalitate. Nu arta

plastică stă în centrul vieții grecești ci muzica („Kulturge-schichte der Neuzeit”, v. II p. 395).

Schenker face marea greșală că leagă existența muzicii de faptul că și-a găsit sau nu semnele de scriere. Cum Grecii nu aveau astfel de semne e îndemnat să afirme inexistența muzicii ca artă. Muzica grecească joacă însă un mare rol în viața grecească. Procesiunile religioase pentru Dionisus sau Apollo, în care muzica era un element principal, precum și marile concursuri muzicale dela Atena, Delos sau Delphi dovedesc acest lucru.

Dar nu se poate merge nici așa departe încât să se afirme cu Egon Friedell, că în mijlocul vieții grecești stă muzica, nu arta plastică. Dacă primiv teoriile grecești asupra muzicii, atunci suntem siliți să acordăm preponderanță muzicii, fiindcă recunoscându-i-se cea mai mare putere moralizatoare, dintre arte, trebuia recunoscută ca o instituție de stat lucrând la consolidarea acesteia. Dar se pare că, în fapt, muzica își împarte favorurile cu arta plastică. De aceea, comparând aceste arte vom afla esențiale trăsături de asemănare între ele.

LIVIU GIURGEA

Portul la Români din munții Pindului

(Urmare din pag. 5-a)

terie întrebuințată la înfășurat ceva. Peste buclă se îmbrăodesc cu „mândiță” neagră, un fel de broboadă care se leagă sub bărbie — „gușă”.

IMBRĂCĂMINTEA CORPULUI constă din: o flanelă de piele ca și la bărbați, „catasaruc” sau „jană”, apoi „cimeșă” din pânză albă de bambac sau de diferite culori, fără mâneci; — „mălina” este îmbrăcămintea ce vine peste cămașă, îmbracă tot corpul, dar nu are mâneci. E făcută din lână subțire.

Peste mălina vine rochia proprie zisă, numită „justani”, din stofă de lână la bătrâne, iar la tinere din mătase lăcioasă brocată, la cele înstărite și simplă la celelalte. Fustiana este lungă la bătrâne, până la pantofii, iar la tinere ceva mai scurtă, dar tot până jos. Piepții sunt dublați cu catifea și se prind cu copci. Rochia este pe talie și cu cordonul cusut pe ea, de unde pornesc cute, cari dau fustanei jos, o lărgime în circumferință de peste 4 m. Peste fustane se pune de către tinere șorțul — „poala” — tot din mătase, apoi un cordon de plăci de metal, numit „zună” (zonă). La bătrâne poala vine peste o îmbrăcămintă groasă, numită „tipuni”. Cu același nume de tipuni este și o îmbrăcămintă bărbătească, cu care se aseamnă prin aceea că se fac din același postav gros de lână, adimtu, și are cline la spate. Numărul clinei variază, la bătrâne mai puține, iar la celelalte mai multe și plisate. În față nu se încheie, este strânsă cu poala neagră de lână.

Tinerele, peste fustane poartă un pieptăras, numit ficher, scurt de tot și brodat frumos, deschis la piept.
Pe frig, tinerele ca și bătrânele, până la o etate oarecare, în loc de tipuni, poartă mantou, un fel de pardesiu subțire, puțin mai scurt decât rochia. Tot pe vreme friguroasă, bătrânele—odinioară toate, azi numai unele poartă îmbrăcămintă numită sarică. În acest caz mai pun mantoul. Sarica pe dinăuntru are late de lână „floc”. În față nu se încheie, ca să se vadă îmbrăcămintea interioară. Nici sarica nu are mâneci, pe-afară rămân numai mânecile fustanei. La cele înstărite, sarica este frumos brodată — „chin-distă” — la spate, cu găitan aurit și mătase rosie.

Acest costum este îmbrăcat mai mult în zilele de sărbătoare și, obișnuit, când ies afară. Dacă se învechește îl întrebuințează la lucru. Dar la lucru se folosesc mai mult rochiile „europenești”. Chiar și în zile de sărbătoare, în costumul obișnuit s'a rărit tipunia și sarica, înlocuite cu mantoul.
Unele femei, în locul arhaicului tipuni și a saricii nu pun nici mantoul, ci poartă un fel de scurtică, „gună”, dar acestea sunt puține. Fetele, în ce privește costumul descris mai sus, nu-l mai poartă. Fie la lucru, fie sărbătoare, preferă costumul „europeneș”. Acest costum îl îmbracă rar. De cele mai multe ori îl păstrează ca pe un obiect demn de muzeu.
Am constatat cu unele române, — vorbesc de femei, — acolo unde petrec iarna nu mai poartă costumul național, ci adoptă îmbrăcămintea europeană, cu am menționat la

inceputul articolului, dar vara când se întorc în satele lor, revin la costumul național. Contactul cu satul natal, față de care păstrează un respect păgân, îl readuce la viața patriarhală și la portul național, chiar și pe cei cari dincolo de hotarele satului preferă alt bun decât pe cel național.

PORTUL NAȚIONAL LA AMINCIU

Orașelul Aminciu, asezare permanentă, cu trecut frumos în istoria acestei ramuri a neamului românesc, are meritul de a ne da

Costum din Aminciu

(La spate, pe deasupra, se vede sarica; pe dedesubt, rochia brodată cu catifea țalată)

azi cel mai elocvent exemplu de felul cum se păstrează cultul pentru portul național. Pentru că, spre deosebire de satele de mai sus, portul național aici este același în zilele de lucru ca și de sărbătoare, la fete ca și la femei. Costumul lor este o splendoare, atât prin felul în care este lucrat, cât și prin bogăția materialului întrebuințat, din care nu lipsește mătasea, aurul și argintul.
Este cunoscut că din toate centrele românești din munții Pindului, Aminciu păstrează cel mai bogat, cel mai frumos și cel mai curat port. În special costumul de sărbătoare, deși foarte costisitor, este departe de a dispărea. Este obiceiul să prinză, când își mărită fetele, să le dea în zestre și câteva costume complete.

Simțul limitelor în dramă și teatru

Una dintre cauzele principale,

care pare că desparte generațiile, mai precis, că formează obiectul de neînțelegere între lumea intrată pe un făgus, mai mult sau mai puțin precis, al formelor socio-politico-culturale, și cei cari bătând la poartă, simțindu-se împiedicați, dacă nu de-a dreptul apăsați, în pretinderea dreptului de participare la conducere (multiplă cum este), ar fi limita. Pentru cei tineri și „neînțeleșiți” limita este o formă de echilibru, dacă nu mediocră și învechită, atunci desigur una minoră a comodității burgheze. Oamenii întrați pe acest făgus s'ar mulțumi cu o viață spirituală, nu numai atât de echilibrată încât să le aducă lipsa de preocupare de sensuri a lucrurilor, o hărnicie interioară dezlănțuită, dar chiar contrariu, această trăire interioară trebuie adăncită numai atât cât poate ajuta viața materială, cât poate promova confortul vieții materiale.

Nedepășită de realitate, problema dozării echilibrului a vieții spirituale, pentru satisfacerea mai plină a imperativului ce răspunde instinctului foamei și reproducerei, pare a fi fundamentală omenească și întru totul înțeleptă. Omul, privindu-și viața ca totalitate, este un animal dacă nu interior, având cumostnita răului și binele și acționând contrar sau conform lor, în cel mai bun caz nu superior celor care se mișcă și se înțeleg altfel decât prin grai.

Este însă un punct, o cotitură, care face din om altceva. Fără sens — ca amploare — viața omului se valorifică, justificându-și existența, prin sclăpirea spirituală a momentului. Pentru o clipă, capabilă de o mai frecventă sau mai spațiată revenire, varind dela individ la individ, viața omului își trăiește abisul, își vede subrezența constructivă în care s'a îngredid, din dorința de a fi cât mai fericit și, în acea clipă, prin contactul cu absolutul, se înalță dumezește. Diferența dintre om și celelalte animale este simplitatea îndumnezeirii.

Sclăpirea spirituală nu este dată și fiecare o trăiește pe plan diferit (estetic, moral etc.) conform firului urstărilor și pregătirii de mai târziu. Deci în ea se contopesc două elemente:

a) misterul dotării

b) partea câștigată prin cultură.

Dacă ar exista numai prima parte atunci — indiferent de varietate — clipa trăită și intruparea materială, pe care o ia când este vorba de un creator, ar fi autentică, adică ar exprima în mod sincer conștiința sufletescă resimțită în acel moment. Cu partea a doua, partea câștigată prin muncă, existând posibilitatea de evadare, vine greutatea cea mare. Produsele spirituale, ascultând de imperativul de a se intrupa în formele materiale, numai așa putând fi resimțite și de alții, au nevoie de o tehnică.

Să dăm un exemplu: un spectacol în aer liber. Fără mijloace tehnice (număr mare de reflectoare și megafone) nu este posibilă o asemenea reprezentare. Ele trebuie însă concentrate, raționalizate cu diferite culori, de gustul unui artist, pentru a se ajunge la un spectacol de artă. Natura și lumina reflectoarelor noaptea au în ele însuși atâta putere de sugestie de artă, încât ușor se confundă cu arta: o mână fără pregătire și fără instinct artistic, prin simpla acționare pe o nivel și dând drumul curatorial de lumină poate da impresia de frumos, în acest caz. Numai că tabloul desfășurat înainte-ne va fi unul de frumos natural, și o mare deosebire există între acest fel de frumos și cel artistic. Primul este dat, al doilea este creat. În al doilea caz, puterea artistului creator trebuie să intervină.

Din învaidarea îndreptățită a tehnicii în exteriorizarea produselor spirituale ușor se poate ajunge la anumite confuzii, meșterindu-se: a) unde începe opera de artă? b) unde începe simularea artisticului, care pătrundând în sfera operii de artă, vrea să devină el însuși operă de artă?

Sclăpirea spirituală nu se poate ivi decât acolo unde există un fond organic. Acestui fond organic, în procesul de exteriorizare, de intrupare a conținutului sufletesc, se adaugă tehnica, ea fiind mijlocul prin care se ajunge la forma exterioră.

Există tehnică dar nu poate exista într'atâta, încât, simulând opera de artă, să ne dea chiar o operă de artă. Conținutul viu al spiritului nu poate fi

înlocuit, ci existând, ajutat numai spre a se intrupa. Neavând loc nici o concesione, sclăpirea spirituală trebuie să fie pură și prin urmare plină.

Puritatea este rezultanta calităților înnăscute, împreună cu muncă, a unui element inconstent și de aceea vine din altele structuri decât cele ale conștiinței constante-pur. Un singur pas, un singur cuvânt în plus și lucrurile se schimbă. Poate fi o operă o impleri artistică vii, creatorul neavând însă simțul echilibrului general, al operii la limită, opera lui nu poate avea plinătate artistică.

Artistul s'a oprit instinctiv la limită, salvându-și opera de la caderea în lipsa de gust, și cu toate acestea, apa de acum vine mărca. Limita o observă creatorul într'o străfulgerare, ceace adaugă el prin muncă este umplerea (cu conținut pur) a limitelor. Dăruabilă va fi numai așa operă care, atingând — fără să depășească — limitele, va purifica, prin treptată eliminare a impurităților, conținutul.

Un om care a avut la noi simțul echilibrului a fost I. L. Caragiale. În decursul acțiunii nu poți ghici care va fi evoluția faptelor și sentimentelor persoanelor, afară dacă nu ești obișnuit cu atmosfera sorșului, printr'un îndelungat contact.

Atâtea cotituri are, atâtea neprevăzute. Viața cuprinde fapte care, intrate în literatură, se purifică, totuși majoritatea rămânând numai în viață, sunt obișnuite pentru că viața comună mănă gustul limitelor. Datorită faptului contrar, la Caragiale nu se poate prevedea nimic și datorită lui, el este genial.

Conul Leonida, din țara ca Garibaldi ce se crede la un moment dat, își grămădește mobilă în ușa pentru a împiedeca intrarea „poporului” și a se salva; din biet funcționar anonim se crede pentru un moment obiectivul furiei poporului.

Pampon și Crăcănel („Diale Carnavalescu”), încornorăți, se descompun și se bat pentru a se descompun la sfârșit, că amândoi au fost încoștați, sărbătorind plini de neîncredință, pe Nae C'rimca că s'a scăpat dela secția de poliție, pe el cel care-i înșela!

Dar Cațavencu, ce este el când conduce manifestatia pentru cel care-i fusese contra candidatul? Nu este asta siguranța gustului lui Caragiale? Creдем că da.

La Caragiale se întâlnește și partea doua: era mereu preocupat de reținerea textului, de eliberarea de impurități a formei și conținutului. Vorbind despre artă, spunea:

„E un chin facerea asta... Talentul e un accident de naștere, o boală grea, ascultă-mă... Cere patimă și cere meșteșug”. Sau: „Arta cere conștiință, fără un perfect simț de onorabilitate literară nu se pot scrie lucruri de seamă. Ca în toate, și în literatură se pretinde o consistență profesională, un prestigiu de atelier... Ce crezi tu, în câte ape n'am scădat eu „Hamul lui Mănjoală”?... „Ce să mai vorbesc de melodia frazei, de ferocitatea, de ritmul vorbelor... Iată ca numai interpușca...”

Căți nu înțeleg că interpușca e gestivitatea gândirii... Vezi, pe mine mă frământă asta, mă rod...” (Oct. Goga: „Precursorii”, Ed. Căit. Nat., București, 1930, pag. 128—129, sublinierea noastră).

Din îmbinarea instinctului artistic și a muncii conștiente

N. P. VAIDOMR

Întâmpinare

Domniță de catifea, Domniță de mătase,
De ani te-astept, luminoasă, să-mi poposești în casă
Intineretul singurătății să-mi luminezi.
Vezi,

Dela poartă până în albul privdor
Inima-mi roabă îți-am făcut-o covor.
Și pentru bucuriile ce-or înflori de mâine,
Sufletul meu te-întâmpin cu sare și cu pâine.

C. ȘTEFANIU

Poemul unui răsărit de lună

Ai crede cum că vin copii
Cu lună plină'n ochi tezură
Și câmpu'n orele târzii
Își lătmă zăpezi de aur...

Ai crede că în tremur lin
Se pleacă popii să adape
Bijuterii din cer senin,
Pe limpezi cărării de ape.

Așa de calde, lungi văpăi
Din ceruri oarzăncă căzură
Pe drumul tolnit în văi,
Cu gândul dus în noapte sură.

Așa de reci alcătui
Prin aer împietrit coboară,
Pe lângă tine, în sclipiri,
O mână din văzduh ușoară.

Te-ai crede în păduri uitate,
Cu liniști de poeni în gând,
Pe-aici, făpturii înopțate,
Să-i spui că treci din când în când...

D. HINOVEANU

C E A T A...

de LAURENȚIU FULGA

Apele erau calme. Nici-un vânt nu ajungea până aici. Nici-un om. Doar stelele sticleau de aluminiu. Pironită pe țărni, Ana privea departările. De nicăieri nu venea nici-un semn, nici-o lumină. Frigul se strecura încet prin rochia subțire, ducând cu el până la fibrele ascunse desnădejdea singurătății. Undeva, departe, liniștea o tăie țipătul strident al unei sirene. Apoi a fost tăcere. Se apropie tot mai mult de apă. Mai era un pas. Aceeași luptă dură, inaccesibilă aproape pentru sensibilitățile ei. Ideia încolții totuși în gândurile răvășite, ca un burghiu care arde. Trebuia să termine odată. Nici-o teamă, nici-o părere de rău. Sfârșitul acesta i se părea natural, cu toată banalitatea și romantismul lui. Se simțea golită până și de nebunia care o mănase aici. Iși prinse degetele, le strânse privind tot mai sus albastrimea clară a bolții. O tărie violentă care nu era nici bucurie, nici tristare — ci o paliditate incremenită peste tâmpie, peste suflet.

— De ce vreau să fac lucrul ăsta?

Și-apoi din nou, dorința de-a nu se mai întreba, de-a nu se mai chinui. Nimeni nu va afla, nimeni n-o va recunoaște. Acolo, în împărăția apelor va fi un biet cadavru fără identitate.

— Dar frumusețea mea?

Nu folosise la nimic. Nimeni nu încercase să-i iubească ființa, cu acea profuzime pură, cerută și de trupul și de spiritul ei.

— De n'ai fi frumoasă Ana, aș trăi altfel.

Auzea și-acum cuvintele lui Luca, sunând muzicale ca un mozaic tremurător de scoici. Auzea și procesiunea caldă, iconară a palmelor bărbătești care o căutau cu delir suav în patul de marochin. Întoarse capul înspre oraș. Casele sumbre ascundeau torturi și drame, asemănătoare cu viața Anei. Văzu turlele caselor boeresti săruiând ultima urmă din sborul unei păsări răătăcite. Acolo colcăia viața, mai ritmată, mai fecundă decât în aceste fenebre ape marine. Acolo era Luca.

Și fără nici-o muștrare, fără să mai judece, Ana se reîntoarse în oraș, ca într-o biserică de unde te aștepti să răsară zei frumoși, seducători. Înima orașului se auzea cum bate. Mirosul curat a sălcâm și-a sânge tânăr. Pe toate străzile, Ana recunoscute tinerețea deșartă a reșematei Ana, care se reîntorcea din moarte.

Urcând treptele spre camera ei, auzi preluatul alb, iscat ca o boare dincolo, la pianul Irinei. Rugă înălțată lin peste somnul casei. Ana se opri și ascultă. Se părea că o parte din ființa ei se despletise în acordurile pure. Tarziu, mâinile Irinei — vifor — viscoliră pe clape, cu tentații și umbre chinuite, până când, după altă adiere se odihniră obosite pe genunchi. Ana tresări.

Încercase să doarmă, așa îmbrăcată. Nici-o liniște însă nu aducea răcoare peste sufletul încins de alte doruri. Intunericul crescuse. Intunericul o înspăimânta. Ana se trezi cu senzația de frig și de singurătate. Între pereții odăii, trupul deveni pentru ea însăși o tortură. Și sâni și tâmpiele și palmele parcă dureau cu asprimea unei boli care consumă încet, până în adâncuri. Și pentru prima dată, Ana (după ce aprinse lumina) își umplu paharul cu alcool, îl goli tot. Gândia că renunțarea la sinucidere o să-i rezerve o fericire mai amplă, mai fremătătoare decât celelalte trecute. Acum doria o desțindere amicală, un calm venit din afară, o odihnă ce s-o cuprindă ca un abur. Dar nici lumina abundentă, nici efectul băuturii, nici sugestia nu satisfăcuseră în ea nevoia de mântuire. Unde se întorse? Cine o rechemase? Groaza, intunericul stăruiau nevăzute, atotputernice.

Câte ceasuri erau de când plecase Luca? Nu rămăsese în urmă decât semnele unor degete, care-și plimbaseră cu bogăție febra peste pântec, peste umeri. Luca! Încerca să și-l adune de departe, să-i reconstitue chipul, cuvintele, gesturile. Luca nu mai putea fi decât o amintire și atât. Pentru că el, în afară de actul erotic nu putea să exploreze și cealaltă existență a Anei.

Ana trăia dublu, între sensibilitățile feminității excesive și disperările desordonate ale propriei sale drame. O dramă subterană, de care avea să se agățe sau să se descețeste de-acum încolo Ana Bogdan. Prin care avea să învieze sau să se sfârșească.

Luca! Intunericul pornea de-aici halucinant înspre inima lui. Ana nu-l ura, nu-l iubea. Precis nici ea nu știa ce anume zodie o leagă de el. Știa însă bine, că anii ei nu încep, nici nu sfârșesc cu Luca.

O altă față prezenta viața Anei. Una mai nestatornică, mai critică și poate tot din cauza asta atât de pătimitoare. Îi fusese teamă întotdeauna de singurătate. În orele de veghe se lupta cu ea însăși, să nu țipe, să nu se intristeze. Căuta o depășire prin bucurii simple, cașicum în conținutul lor ar fi putut descoperi cu ușurință un elixir. Dar singurătatea (care o strângea în cătușe) era o învingere a propriului său suflet. Tristă, chinuită, căuta să fugă. Fugă spre ce? Anume ce căuta? Ce-i lipsea? Iși ocolea prietenii, pentru că nu-i satisfăceau nimic din crispările și neliniștile ei. Îi vorbeau adesea de oameni, de flori, de Dumnezeu, ca de lucruri comune, cotidiene. Cu toată tăcuta ei sbateră interioară, cu toată vădită ei plictiseală, ei nu înțelegeau că ea dorește altceva. Poate tăcere. Se întorcea intru începuturi ca donquichioții ologi, bandajați, suferinzi.

Și totuși tăcerea Anei însemna (odată cu începutul ei) nu o o resemnare, nu un refugiu, ci o altă teamă, o altă tortură.

Cât a înțeles Luca din toate acestea? Mai poate fi Luca o salvare?

Se chinuia, se ruga. Aceeași obsesie a vieții ei secunde, aceleași crispante ore ale mărturisirii cu sine însăși.

De alături, se auzea din nou fuga degetelor Irinei, pe clapele de ivoriu ale pianului. N'ar fi vrut s'o stingherească, dar simțea nevoia imediată a unui prieten, a unei confesii. Tăcerea, tristețea tăcerii, frigul, oboseala, lumina o pătrundeau, o sbuciumau. Când intră în camera cealaltă, între acordurile armonioase și albeață mâinilor dansante peste clape, Ana se reculese ca după un vis rău.

— Te superi, Irina?

— Nu Ana, șezi!

Ce-avea să-i spună? De ce venise? Irina poate că e o străină pentru neliniștile ei. Ajunse alături de ea. Îi privi părul, trupul subțire, mâinile sensibile ca luminile. Îi încolții apoi umerii cu brațele, își mângâie obrazul de obrazul ei. Niciodată nu fusese atât de intimă, atât de caldă, atât de mult omenească.

— Știi Irina...

— Luca?

— Da, l-am văzut.

Umerii Irinei nu tresăriră sub strânsoarea brună, imediată a celeilalte. Ana se depărta apoi încovoiată. Glasul Irinei fusese trist, umbrît de-o readucere aminte.

— Îl cunoști Irina?

— Nu, Ana, nu. L'am văzut doar, nu-l cunosc, nu știu cine e. Mintise. Vorbase curgător-neîntrerupt. Ana bănuia. Atunci? Să plece? La ce bun. Gândul că Irina ar fi putut fi amanta lui Luca, o desgustă. Dar Irina zâmbise (un zâmbet alb ca batistele la ultima, nebănuita plecare a vapoarelor), zâmbise și mâinile o căutară prin odaie, îi prinseră mijlocul, legându-l.

— Să-ți cânt ceva Ana!

Nu-i așteptase răspunsul. Poemul lui Debussy, acum între degetele înfrigate, se descoperia tragic, plin de cețuri. Un aer bun, ca o litanie, venea dintr'acolo. Se umpluse camera cu înșiruri buni, care se nseninau pe cât plânsetul se scurgea nocturn și diafan. A fost tăcere doar o clipă. Și din nou sufletul Irinei îl înghițea sufletul pianului. Ana rămase în mijlocul odăii transfigurată. Duhul rău trecuse. Asculta cu evlavie, odihnită. Se gândea la Luca, la Irina, la ANA (aceia îmbrăntită) Ană care crescuse în ea mai puternic decât viața cea de toate zilele, aceea impersonală Ană care renunțase la zodia ei omenească). Debussy covârșise tăcerea și după retragerea obositorilor degete pe genunchi. Irina zâmbea în această clipă, altfel. Ana era în fața ei, chipul căpătase o culoare de iconă desenată migălos de îndurerat.

Ana se gândi din nou la legătura ce probabil exista între ceilalți doi. Refuză încăpățanată să creadă. Deaceia încercă o e-vadare.

— Cât de fericită trebuie să fii, Irina!

— Poate că nu, Ana.

— Ba da. Tu crezi în ceva. Ceva care-ți aparține, de care nu te poți lepăda. Singură cu tine sau pe străzi, în alte case tu porți cu tine frenezia muzicii.

— Și-o frenezie te ferecește, Ana?

— Mai mult chiar, te mântuie!

— Te-ai schimbat mult.

— Mă gândesc la necredința mea. De ce nu pot să iubesc și eu ceva, să mă dăruiește unei anumite nebunii. E groasnic Irina, să treci pe lângă oameni, pe lângă sufletul lor — fără să-ți dai seama că ei n'au nimic comun cu tine, să știi că ei nu înfrumusețază și nici nu urăsc viața din jurul tău.

Și Irina se gândise la Luca, dar se temea să vorbească despre el. Privi ochii și obrazii Anei. Calmi, limpezi, ei nu tănuiau sau nu trădau nimic.

— De ce vorbești așa, Ana? Tu ai început să trăiești intens. Te schimbi, te unifici. Izolarea ta e un început de purificare

— Un început de agonie, Irina!

La început ocolise numele celuiilalt, însă răspunsul nu o mulțumi.

— Dar dragostea?

Privirile se ridicară dintr'odată. Luca era omniprezent, nevenit dar puternic peste viețile lor. Ana tăcu (de ce să mai răspundă?) și se îndepărta.

— Pentru mine, vorbi Irina. muzica e un refugiu; pentru tine dragostea e un tărâm necunoscut, viu.

Se întoarse spre ea. Aștepta.

— Crezi că o iubire (oricât de mare) mai mă poate transforma?

— Cât nu-ți poți închipui.

— Nu e așa Irina. Dragostea e un paradox, O vulgaritate. Toți iubesc, toți mănâncă. Observi legătura? Eu cer destinul meu altceva, ceva nou, neomenesc, ceva care poate nici nu există.

Ana se apropie vorbind, încolții din nou bustul febril, se depărta din nou de umerii prietenosii. Cu pași înceți, începu să măsoare odaia dela un capăt la celălalt. Un deget (apasat aspru pe-o clapă de jos) dădu un ecou strident camerii, în care plutea neliniștită litania încă proaspătă a lui Debussy. Greu și turbure, vântul (sosit de departe) bătea în ferestre.

— Dar Luca?

Ana ciocănea în geam. Numele răsunase durut. Întrebarea nu o surprinse însă. Știa că va veni. Aerul devenea cețos.

— Un accident, Irina. Nu știu dacă mă crezi. Luca pentru tine e o problemă poate, pentru mine o comedie sfârșită. Luca e un om. Eu nu mai aștept nimic dela oameni.

— Și totuși îl iubești?

— Nu, nu, mă chinui Irina. Nu-l iubesc. Luca nu e o mântuire.

Cât de amare sticleau luminile pe oglinzi. Se prăbușise de undeva vrăjitoarește o schismă grea, bătutoare. Calculate, nenumăratele interogative porniseră dintr'un orgoliu al Irinei, care o înspăimântase mult pe Ana. Acum îi părea rău celeilalte. Ana ciocănea tot în geam, cașicum ar fi vrut să înlăture turburarea.

— Mă erți, Ana?

— De ce Irina, poate ai dreptate. Ti-am ghicit curiozitatea. Eu am început să îmbrățnesc. Vezi, e curios: nouă, femeilor ni s'a oferit o depășire a vieții doar prin dragoste și tinerețe. Și când vrei să faci ceva neobișnuit, ceva prin care te poți împlini, oamenii rād de tine. Sunt intoxicați de erotism și frumusețe. Copiii, bărbatii, chiar Luca vedă în mine o apusă. Atunci?

— Trebuie să crezi neapărat în ceva?

— Da Irina. Altfel te scurzi ca o apă fără cascade, fără ochiuri ucigătoare, neprimejdioasă.

Ana făcea parte din acea categorie de femei, care își văd sfârșitul, își înnumără zilele. Atunci încearcă să violenteze destinul, încearcă să scape. Bătrânețea le inoculează în sânge altă pasiune. O revelație a unei noi vieți. Poate misticism religios, poate sensualism isteric, poate veșnică incertitudine. Ajunsesse să iubească odată cu această fetiță pasionată — acelaș om. Lupta decurgea ascunsă și totuși nestatornică. Erau clipe câteodată, când Ana se fumegea, se spiritualiza și-atunci căuta o resemnare. Unde va ajunge? Se mulțumea să creadă într'o minune.

— Eu, continuă Ana, la început iubeam soarele și păsările, tot ce era viață și tot ceace mă frământa și mă satisfăcea. Nu știam ce nseamnă disperare. M'ascuți Irina?

— Da Ana!

— Am început să iubesc. Ce minunată mi se părea dragostea! Ce-a fost apoi? Unul, altul și-apoi altul, animalici, străini, toți și-au lăsat urmele pe carnea mea. Amintirea lor mă sufocă. Mai pot crede în ceva, mai mi-a rămas vreun liman?

— ? Irina tăcea, cu tâmpiele și sufletul adunat între palme.

— Moartea, Irina! De ce să mai lupți? De ce să mă închin? De ce să mă iubesc? Dac'aș ști că numai eu voi fi sortită morții, m'aș bucura mai mult. Vezi, până și moartea nu-mi este singura credință.

Liniște. Aplecate peste genunchi frunțile se reculeg. Confesia, caldă, tristă, prea omenească, turburase din nou chipurile.

— Câți ani ai Irina?

— Douăzeci.

— Douăzeci. Ne desparte tot atât.

Vântul trecuse peste case, peste oraș. Nu rămăsese în urma lui decât o mireasmă de aer tânăr și prea pur. Ana începu să privească tablourile, portretele, pianul. O credea pe Irina aproape de sufletul ei și ca pentru un început de viață nouă, se apropie din nou de umerii ei. Îi săruta acum părul, tâmpiele, obrazii cu acea pasiune care pornește din adânc, dela o înțelegere mai largă și mai nobilă. Mulțumirea nu depășise însă tenebrele de mai înainte

— Tu știi c'am vrut să mă sinucid. În seara asta, după plecarea lui. De ce n'am făcut-o?

Umerii și ochii și mâinile Irinei vibrează. Întrebarea se răsună în adânc: după ea urmase un gol rece. Irina avu impresia că nu e numai o deprimare de moment, ci o disperare acră ca un șarpe despuat ce-ți alegară pe sub piele, care crește, se închistează în trup cu fiecare zi.

— Mă duc Irina!

Nici de astă dată fata nu făcu vreun gest. Ar fi putut-o reține, să doarmă împreună, să sfârșească spovedania cu o veselie nebunească. Dar Ana era cuprinsă ca de-o aureolă sfântă. Nimic omenesc n'o putea atinge, nu putea pătrunde până la inima și viața ei. O văzu tot prin aburii acestui miracol și teama că Ana se va sinucide — se risipi.

Ana ieșise închizând ușor ușa, ca să nu trezească nici lumina nici liniștea din somn.

— Se duce la Luca! vorbește cu glas tare Irina.

Și Ana nu pornise spre camera ei. O puternică emoție o mâna spre stradă. Încă de pe treptele scării, noaptea o învăluia ca o prietenă mai bună. Aurul lunii poleia geamurile și asfaltul. Era una din acele nopți tutelare, armonice — plină de duh bun. Respirase cu tot pieptul aroma sălcărilor. Iși încordase trupul ca un ied tânăr, cu capul sus, cu nările vibrante, trecea pe străzi nestingherită de nimeni, mai ușoară, mai liniștită ca niciodată. Cașele păstrau aceeași înfățișare molcomă — cu visele, tinerețea, bătrânețea, agonile răbufnind sec dincolo de pereții lor.

Undeva departe cerul se întrezăria roz-alb. Iși aduse aminte că anul aducea pentru mâine cea dintâi zi de primăvară. Identitatea ei de femeie fu coplesită de noul anotimp. Era ca un cântec plin de bucurii necunoscute sau ca o stea pe care o privești îndelung, având impresia certă că ea te însănoțează, te farmecă. Era o nouă libertate instinctuală pe care o accepta ca pe ultimul efort al vieții ei desordonate în continua căutare de răgaz. Nu o istovise încă așteptarea. Căci Ana aștepta să se îndeplinească o minune. Nu știa de unde va să vie, unde se va opri, ce va săvârși, dar trăia din clipa primăverină prin această credință.

Ajunsesse acum pe o stradă cunoscută. Pașii o duceau înainte. Casa cu balconul plin de iederă și viță sălbatecă. De ce la ora asta târzie, inconștientă, pătrunsesse până aici. Casa lui Luca! Ar fi vrut să fugă, să se întoarcă. Pașii o duceau înainte.

Și pe cât mergea, se învolbură în amintire. Anii ei, la vârsta primilor peri argintii și a slăbiciunii sânilor moi, mai însemnau încă o auroră. Nu-și ma căutase de mult nici numele, nici ziua de naștere prin calendare. O nouă tinerețe, mai crispată, mai febrilă, se încuibase viscolită în sufletul ei. Iși da seama că e o violență, o nebunie ce face. Aventura însă trebuia dusă până la capăt. Luca! Oricât încercase o amnezie a simțurilor, Ana nu mai activase, nu mai respira, nu se mai mișca decât prin intermediul unui aer ocrotitor și stăruitor, nu se chinuia în vis, nu țipa, nu trăise decât prin aventura cu Luca.

În seara aceea, când Luca fuma răsturnat în camera ei, în-genunchiase lângă el, îi prinsese mâinile și i le îmbrățisase, îl privea cu mila vulpilor bolnave:

— Primește-mă Luca!

Și Luca o primise tot titanic, tot fecund. Așa cum o primise nopți de-arândul în propriul ei pat, cu aceeași grațuitate și aceeași sîreată masculinitate atățată. Ea nu văzuse în dururile lui erotice sau în neoportunitatea lui — decăderea ei. Ratată, amurgită, — nu-și stăpânea foamea de viață decât prin el. Fugise de el, ajunsese la el.

Nu o mai stăpânea acum, în această clipă — ajunsă în fața casei lui, nici-o frenezie, nici-un zel. Se simțea fericită. O fericire pe care și-o exploata, chipul ei de madonă îmbrăntită căpătând o beție crudă și avară.

Portița scărțăind. Curtea străbătută până în fund. Ușa deschisă cu precauție. Lumina roșie de pe noptieră aprinsă. Toate le făcuse ca sub puternicia unei forțe atotstăpânitoare. Luca dormea. Îi privi de-aici cu ochii plini de-acelăș învălmășag al nopții. Tânăr! Tinerețea lui respira fierbinte peste perini. Camera toată era cuprinsă de frumusețea goală, atletică a lui Luca.

Aplecată peste somnul lui, Ana îi sărută urechea, acolo unde lobii adună senzațiile mai tare și mai viclean. Luca se trezi brusc, nedumerit.

— Ana!

Și brațele cuprinzând-o, o alintau străvezii de somn și sensualitate.

— Niciodată nu-mi închipuiam c'o să vii aici.

Și gura se aplecă bogată înspre buzele care strânseseră zămbetul în colțuri și tremurau. Mâinile căutau s'o desbrace, s'o înlăntue, s'o ducă în spre inima patului. Ana se gândea la iconaele de-acasă, se gândea la Irina. O amărăciune ca de moarte o năpădi. O desnădăjde care vestejise fericirea de mai înainte. Și ca isbucnită dintr'o narcoză, stăpână din nou pe gesturile și pe vrerile ei, refuză chemarea masculină, rebelă, risipită cu tot darul în îmbrățisarea strânsă.

— N'am venit pentru asta, Luca!

Vocea era muștrătoare și tristă. Brațele celuiilalt căzură fără rod pe lângă coapse, ochii priveau nedumeriți.

— Am venit să te întreb pentru ce mă iubești, pentru ce mă dorești? Nu știa ce să răspundă. Jenat de înfățișarea ei, grotesc lângă un refuz nenatural, incapabil de o explicație, invins de un capriciu femeesc, își aprinse o țigară.

— Vezi Luca?! Pentru tine sunt numai o femeie. Atât îmi ceri — carnea mea. Dar te-ai gândit vreodată la ființa mea launtrică, la spiritul meu?

— Ești bolnavă, Ana!

— Da Luca, sufăr. Dar nu de ceace crezi. De altceva mai curios, mai neomenesc. Poate de prea mult suflet.

Luca nu era obișnuit cu spovedanii lucrămoase, nici cu discuții de alt ordin decât cel sentimental. El vroia femeia nudă, fără-nume, fără însuflețire, golită de prejudecăți. Și de aceea își aruncă țigara, ocupându-și din nou locul în pat. O aștepta. Credea că va veni.

Dar Ana plecă ochii, îndepărându-se mai lacrămată și mai obosită. Orașul părea tot tăcut, sever, tot străin. Luna apusese pe undeva — departe. Acolo apele marine sunau bătute de vânt. Stele reci. Un văzduh care furase din neliniștile Anei doar febra. Ana mergea acum pe aceleași drumuri fără țintă sau îngreunate de ceață.

(3 Martie 1931).

La sfârșit de stagiune

de VICTOR POPESCU

Și după ce experiența d-lui Camil Petrescu s'a înfăptuit, teatrele și-au închis stagiunea de iarnă. Mai bine zis stagiunea serioasă. Acum vor avea loc desigur o mulțime de spectacole ușoare, distractive, în grădini, hohote de râs vor izbucni depe buzele Bucureștenilor, în fiecare seară, ca recreație după lungi și călduroase zile de muncă într-o atmosferă îmbălsămită de fum, de praf, de pictiseală. Până și cei mai a-teatrului oameni se vor duce la aceste spectacole spre a-și descreți frunțile și lumina minții pentru ca apoi să poată în voce îngurgita specificii mititei naționale, udată cu spirituri, — am impresia, tot atât de specifică. Ar fi prin urmare ridicol să pretindem stagiunii în devenire valoroasă artistică cel puțin acceptabilă. Vorbim din punctul de vedere al celor ce pretind teatrului să fie o artă.

De aceea credem că rândurile dedicate reprezentărilor estivală, trebuie să se situeze în punctul de vedere al întregii ce își propun. O obiectivitate strictă, dar adecvată noilor forme. Să nu pară, deci, contradicții unele tonuri admira-tive, cari în decursul lunilor trecute ar fi fost poate adeseori violente. Este, credem, esențial p-ntru un cronicar, de a în-telege situația teatrelor față de cerințele publicului.

Ceace ne însemnă să fim îngăduitori cu stagiunea, să-i spunem oficială spre exemplu, din iarnă când acest gen de artă nu trebuie să fie pur și simplu o desfătare vulgară.

Fată pentru ce, odată cu sfârșitul ei, îl putem deplănge at-mosfera scăzută. Se spune de altfel în coloanele acestei re-viste, în toamna trecută, de către d. Camil Petrescu, că teatrul românesc va da un mare examen în stagiunea ce vine (1938-39 N. R.). Un examen decisiv. De reusita lui depinde poate soarta viitorului.

Acum examenul s'a dat. Fost-a el favorabil sau nu? A isbutit să aducă un îndreptar pentru viitor? Credem inutil să în-sirăm multe întrebări ce ne putem pune. Totuși ne rezumă la aceasta: Examenul s'a dat, iar folosul lui adevărat și just va apărea numai după trecerea timpului.

Ceace putem constata noi, astăzi, este numai imposibi-litatea publicului de a pricepe și adopta repertoriul aiese.

Dacă nu ne putem da pă-reaua asupra examenului, faptul provine tocmai din lipsa de receptivitate a spectatorilor la re-prezentările eșite din comun. Fîndcă odată de bună ar fi piesa, prin urmare oricât s'ar osteni teatrul să-și înalte nîvelul, publicul stă ca un baraj: Nu acceptă ceace nu-i de nivel comun. Pur și simplu.

S'a reprezentat astă iarnă la Regina Maria „Azilul de noapte”. De acord în ceace privește părțile excesiv de romanțee ale piesei. Dar nu credem că ele pot îndreptăți lipsa de atenție a publicului față de piesă și nici, dimpotrivă, lă-muri afluxul lui la, de exem-ple, „Dudața Sevastița”, sau „Blackhaus”.

A căzut „Sase oameni în cău-tarea unui autor”. Dar „O fe-mee îndrăcită” a plăcut. Se va spune: interpretarea. Oare d-na Volculescu, singură, poate con-cuți tot manunchiul de inter-preți frumos grupați, și de calitate, din drama lui Pirandello?

Și oare nu este trist că „Ra-tații” la rândul lor cu o inter-pretare desăvârșită, să cadă?

Criteriul interpretării n'ar fi cel adevărat. În fond totul se reduce la nepricepere. Mentali-tatea noastră trăeste în con-cepția rolului secundar pe care teatrul trebuie să-l joace în

artă. De aci toate neajunsurile. Dacă privim stagiunea tre-cută, ne lovim de această men-talitate. Au fost, nu puțin spectacole de înalt nivel artis-tic. N'au îndeplinit sufragiile publicului. S'au jucat pe scena celei mai înalte instituții de artă dramatică piese ca: „Fata lui Iorio”, „Clopotul scufundat” și altele. Succesul lor a fost îndoielnic.

Suntem încă de acord a face concesii în privința publicului. Nu are gustul format, nu are educație dramatică, e lipsit de discernământ. Peste un timp, mai lung sau mai scurt, se va îmbunătăți. Multumită încercărilor laudabile de a inscena lu-crări de înalt nivel, gustul lui se va purifica.

Dar ceace este grav, este felul în care critica reacționează. Afară de câteva personalități cu pricepere și cunoștințe adâncie, cronicile dramatice nu relevă defectele pieselor. Și în special acordă laude con-forme aplauzelor. Ceace nu este o metodă. De când oare arta dramatică recunoaște pe-remtoria valoarea aplauzelor? Dacă de fapt așa se întâmplă, piesele fiind sortite numai și numai aprecierii de moment a opiniei publice, nu credem a-preciaabile tendințele cari trans-formă această stare într-o lege, sau mai puțin tare, normă, de judecată critică.

Rostul unor critici dramatice este de a releva obiectiv atri-butele piesei. Spunem atribute, fiindcă e util să înglobăm și calități și defecte. Trebuie să se tragă concluzii asupra jocului

actorilor, asupra subiectului a-supra montării, obiectiv. Pă-reaua asupra piesei interesează poate mult mai puțin. Acolo în deobște se pune subiectivism.

Esențialul este să previi pe deoparte publicul de genul pie-sel și jocului ei, iar pe de alta să previi conducerea teatrului de părțile mai bune, precum și de cele mai rele din spectacol, spre o eventuală îndreptare. Errare humanum est.

Critica teatrală, la noi, nu are acest rol. E păcat, și nefolositor artele dramatice. E chiar grav, după cât am spus.

Din cauza ei, unul din marile defecte ale spectacolelor Bucu-reștene, lipsa elementelor artis-tice, precum și acel alt mare defect, protecționismul acordat mai tuturor autorilor cari știu să scrie... doar reclame, nu poa-ter fi infrântă.

Teatrul nostru suferă mult din cauzele acestea. Suferă de o țară ce-l poate infrânge. Ar fi cât se poate de necesar ca vara aceasta să fie fertilă în reviriment. Și din partea publicului, și din a teatrelor, în mult mai mare măsură, desig-ur, și din a celor datori să sprin-gă teatrul, nu să-l laude.

Ultimile experiențe al direc-țiunii Naționalului, lasă să se prevadă un ritm nou. Să sperăm că încercarea va isbuti să creeze un manunchiu de interpreți mai deosebiți, precum și un re-pertoriu cu legături cât se poate de strânse cu arta dramatică, nu cu băciul, și va isbuti, poate, să constituie un exemplu.

Acestea sunt simple păreri la sfârșit de stagiune.

Dezacordul interior cu realitatea din a-fară provoacă atăta dezamăgire în noi! Venim pe lume cu belșug de omenie și forță. Suportul nostru dintăi este iubirea de oameni și plămăda lor. O iubire uriașă, gata de sacrificiu. Și iată că viața ne sur-prinde mefistofelic, cu polaritățile ei. Pa-radoxe scărășesc împrejur. Trăiri străne parcurs alături de tine alt drum. Viața apare subit incoloră, stereotipă și banală, tumultul vital prea zadarnic. Energia ini-țială cu care ai pornit să cucerești viața, se irstește în vânt. Reprezentarea lumii drept țărni de ancorare a spiritului nostru — de- vine pe neașteptate simplă fantomă, simplă închipuire și deloc realitate concretă. Care-i consecința acestei revelații de dualitate în-tre noi și lumea din afară? Ne retragem în singurătate. Murim în afară ca să pu-sem strălucii înăuntru. Atașamentul exte-rior este inutil. Fenomenele vieții te încon-jură în cadență uriașă, bizară; te absorb în acest avatar spectacular. O, vroiai să nu te fii cumva individualitate intrusă! Ci element de rezim, unealtă de deslăn-țare a forțelor, ritm energic.

O cugetare novică stăruie, năpădește fără veste. Nici munca, nici arta, nici viața fa-miliară, nici lupta pentru ideal — n'au rost. Decrepitudinea, senescența sunt semne evidente că toate sfârșesc odată și odată. Parcelarea însușirilor tale în câmpul activității sociale, — rânjește hăd. Viscolul vremii acoperă toată sfîrtașia omului. Un destin neînduplecat ne străjuiește din a-propiere. Nu ne putem descătusa — ca și toate celelalte existențe obiective din natu-ră — de anumite cenzuri eterne pe de o parte, contingente neghoabe pe de alta. Vrei să fii o sinergie de valori — în van. Vrei să ridici piscuri spre cer, — pentru cine?

Cohabitarea deziluziilor în spațiul singu-rătății iscă pictiseala de viață, urit. Urit de panorama universală, dar mai ales urit de prezența celui tu, așa de inutil în cen-trul lumii, cu existență netrebnică și solita-ră, chinută și orădă.

Acest urit este axial, euristic, halucinant, strănută dintr'un loc în altul eroii lui Ma-xim Gorki, sau cum spune E.-M. de Vogüé „un agillon douloureux stimule tous ces crants”. E spleen-ul englez, e „boska”, e nostalgia nelămurită a fiicărui om care se intrăbăta faustic. În „Azilul de noapte”

Pepel exclamă: „Ce pictiseală!... Cum dracu se face că mă pictisec într'una? Trăești, trăești, toate merg strună! Și de-odată, — parcă se lasă un ger: te apucă uritul...”

Structura complexă și polară a sufletului slav isbucnește cu o nouă căutare de sine însuși. O căutare în exterior și interior. Pierdut în nestărsirea stepelor, uritul a-pare implacabil, întocmind o linie funciară în desvoltarea manifestărilor spirituale.

Dictionul se aderește: vanitas vanita-tum... „Căsnicia Orlovilor” conține aceiași căptușeală de urit și lipsă de justificare puternică a vieții. Grișca Orlov, eroul prin-cipal al acestei povestiri se întănește cu autorul ei și mărturisește c'ar vroi o mi-nune să se întâmple, o transfigurare te-restră, ca să poată vorbi oamenilor de unde-va, „de la înălțimi”: „A, voi șerpilor! De ce mai trăiți? Cum mai trăiți? Sunteți niște bandiți ipocriți și gata!”

Conștiința singurătății e ciudățenie rară. Nu fiecare o posedă în același grad. Prin observație îndelungă se produce însă și a-ceastă descoperire introspectivă. Orele cele mai grele sunt de singurătate. O preum-biare pe inserate e primejdiașă, pome-nește undeva Emil Cioran. În adevăr, în clipe de singurătate, ființa întreagă se dis-trămă de febra uritului. Atunci erupe strigătul schopenhauerian: oh, dați-mi odată un om! sau însemnarea lui Nietzsche: „e îngrozitor, să fie cineva așa de singur”. Singurătatea devine de-o acuitate bolnă-vicioasă și iscă uritul. Singurătatea pro-voacă un sbucium particular omenesc.

Uritul în toată goliciunea lui amară apasă obsedat pe eroii romanului „Toma Gordeev”. Maxim Gorki aici trăește cu pu-tere extraordinară. Liuba, fata lui Maiakh vorbește într'un loc: „— În cărți nu în-țelegi de ce are inima nevoită... și eu nu în-țeleg prea mult lucruri în ele... Înșfârșit, mi-e urit... mi-e urit să citesc întotdeauna singură, singură! Eu vreau să vorbesc c'un om, iar acest om nu este! Mi-e silă... trăești o singură dată, și ar fi vremea să trăești... iar omul acesta nu-i... și nu-i! La ce să mai trăești?”

În romanul „Toma Gordeev” uritul e răspândit pretutindeni. Rostul uman nu-și află rădăcinile firești nici în egalitate so-cială, nici în muncă, nici în bogăție, nici în învățătură, nici în distracții, în nimic.

Toți oamenii de care ne isbim incidental poartă grimasa falsă a goanei după ideal, dar de fapt totuși sunt chinuți de aceeași întrebare răzvrătită: de ce trăim? Petre-cerile sau ocupația liniștită de funcționar explodează în revoltă împotriva acestui fel de viață. Iar cântece-ice iscă isbucniri, ca de pildă: „Îți vine să te culci și să mori de urit!”

Evident, motivarea replicii dată de Toma Gordeev lui Taras Maiakin, care îl tot în-deamnă la muncă, apare opimantă.

— „Munca încă nu-i totul pentru om, răspunde Toma. Asta nu-i adevărat, că în muncă e justificarea... Câți oameni trăn-dăvesc toată viața lor, dar trăesc mai bine ca acei care lucrează... asta cum? Iar lu-crătorii — dânsii pur și simplu sunt niște nenorociți... cal! Singur călărit, rabdă... și gata... Dar ei își au justificarea lor înaintea lui Dumnezeu... Vor fi întrebați: voi pentru ce-ați trăit? Atunci vor spune dâ-nșii... noi n'am avut timp să ne gândim la asta... Noi toată viața am muncit. Iar eu ne justificare am? Și toți oamenii, care poruncesc, cu ce se vor apăra? La ce au trăit? Eu cred așa, că toți trebuie să știe categoric — la ce trăești?”

Toma se intrerupe și înălțând capul, ex-clamă cu voce surdă:

— Au nu se naște omul ca să lucreze, bani să câștige, case să-și facă, bani să-i îmulțească — și să moară? Nu, viața în-săși e ceva prin ea însăși... Omul se naște, trăește și moare... de ce? Trebuie, zău, tre-buie să ne gândim cu toții — de ce trăim? N'are nici un rost viața noastră... n'are nici un rost! — Pe urmă — nu totul e nedre-ț... asta de-odată se observă... Unii sunt bogăți... și trăesc fără treabă... alții — toată viața își încovoae spinarea la muncă, dar nicio lețea ea... Cu toate acestea deosebire între oameni — e mică... Unul trăește fără pantaloni, însă reflectează ca și cum ar fi îmbrăcat în mătăsă...”

„Conștiința noastră isvorăște din atmos-fera mistică și încă primitivă a omului, atunci când mediul geografic influențează covârșitor sufletul unui popor. În fața ur-cușului solitar carpatin, Românul dela munte a reacționat cu dorul, care nu poate fi nicidecum o „reminiscență platonice” și nici particularitate tipică neamului nostru, cum s'a afirmat, ci dorul cuprinde un ori-zont mai larg uman, mai larg terestru. Dorul și uritul sunt sinonime. Această stare psihologică — pentru că se conține să fie pur metafizică — corespunde cu sin-gurătatea adamică a omului religios și este nostalgia severă după nesfârșit. Analiza uritului făcută de Maxim Gorki nu se îm-pletește deloc cu gândirea abstractă. Eroii marelui scriitor suferă nemplinirea desti-nului lor. Viața ar trebui completată cu ceva. Omul este apariție neobișnuită în mijlocul naturii — și atunci, viața lui are nevoie de o structură cu totul deosebită de traul biologic și inconștient al faunei. Conștiința umană se străduiește după eter-nitate și plenitudine, — ca viața să fie bo-gată în evenimente incontinuu frumoase, ca revelațiile noastre să n'aibă caracter de relativitate.

Sabia timpului retează elanul inițial. In-stabilitatea materiei în spațiu și faptul că noi trăim o singură dată, diversitatea imen-să a formelor de viață și totuși banalitatea lor, ne smulg punctea de sub picioare și ne aruncă în nehotărâre. Argumentele se sus-pendă în desuetudine și nu mai întăresc credința în binele vieții. O singurătate vastă ne înconjoară. Singurătatea crește tot mai mult, până la istovire, cu cât ar-gumentele care să pledeze pentru îndrep-tăpina acestei vieți pământestii, cad. În această singurătate apare uritul. Nimic, mai grozav ca uritul. Toată ființa ne este răscolită multiplu, trăește surghiunul ne-înțelese de a exista temporar pe planeta ce călătorește în imensitatea spațiului intui-necat.

Artiștii, fiindcă lirismul psihic la inze-trat cu sensibilitate apăsătoare, trăesc me-reu acest sentiment al singurătății și con-comitent, al uritului. Opera de artă e des-voarărea fragmentată și năivă a acestor bite epave ce rătăcesc în neînștiea tragi-că a vieții.

Meditație

Rândurile de față sunt expresia unui gând liniștit într-o epocă turburată. Imprejurările în care ne prinde viața, creează în noi o stare de spirit care este de cele mai multe ori în contradicție cu ideile omului de pe stradă.

Când ne găsim într'un moment de răgaz într'un local: o cafe-nă, berărie sau restaurant, au-zim mulțimea din jur discutând cu aprindere, comentând cu in-terec, evenimentele cotidiene: frământări politice, probleme so-ciale, vesnice neznăturări.

În acest timp, gândul meu e-vadează bucurios din această lume, lăsându-se purtat pe un tărîm poate mai puțin important, dar în care, în fond, se rezumă eterna problemă a fericiții, a se-ninătății, a calmului spiritual.

Printre zgomotele tumultuoase ale metropolelor, spiritul, uneori melancolic, alteori voios, alunecă spre alte țări, îmbrățișând alte aspirații.

Dimineața aceasta radioasă de primăvară îl stimulează, amîn-tindu-i de minunata natură, de soare și de mare. Iată-ne în plină natură, ascultând murmurul liniștit al apei ce scaldă țărnu-riile; luntrașii cântând veseli, pescuiesc... păinea lor zilnică. Ce tablou senin, care te transportă departe de conflictele neprevă-zute și de surprinzele infiricoșe-toare.

Neputând pune gândului sta-vilă, merg mai departe. În amur-gul unei tinereți încă nemulțu-mite și în ajunul unei bătrâneți ce pare că nu vrea să mai în-tărzie, mîntea se turbură, între-bându-se cu îndoielă, cu nelini-nistic, dacă se mai poate spera în vreun ideal.

Viața, cu varietatea și amplex-rea ei, nu poate oferi, totuși, de multe ori, mulțumire indivi-dualului. De aceea, trebuie să ne formăm o disciplină bazată pe calm, spre a asigura un echilibru inter-ior, grație căruia vom putea fi pregătiți spre a suporta toate adversitățile soartei, oricari ar fi ele.

Credeti-mă, și individul repre-zintă o lume întreagă, în plină acțiune și în continuă evoluție. De aceea, el merită să fie stu-diat, apreciat și adesea ocrotit.

S'ar putea spune: dar cine vrei să se ocupe de viitorul lui? Te poți retrage să trăești viața de pustnic, te poți încapătăna să visoci, ca tinerii în naivitatea lipsei lor de experiență, și ni-meni nu va ști nimic despre toate asta.

Desigur! Dar oare, în viitor, lumea se va mai interesa de ceace numim noi astăzi eveni-mente importante și cari ne fră-mântă până la neurastenizare?

Marele războiu, pentru izbuc-nirea căruia a fost nevoe de 20 de ani de discuții și în urma că-ruia, după patru ani de luptă și multe milioane de morți și de răniți, harta Europei s'a schim-bat, pentru ca azi, după nici treizeci de ani, să începem cu alte frământări...

Și de ce toate acestea? Pen-trucă orice început are un sfâr-șit.

Dar ce vor ști copiii noștri, din toate evenimentele mari pe cari le-am trăit? Patru linii într'o carte de istorie, ca despre atâtea alte războaie, cataclisme, împă-rări răsturnate.

Și viața își urmează cursul ei, același, liniștit. La vremea lor, păsarilele continuă a ciripi zglo-bit pe arbori: răuile își urmează cursul calm, și toate milio-nole de oameni, cei cari sunt și cei ce vor fi, vor continua în fiecare dimineață să-și îndrepte gândul spre Dumnezeu lor și al tuturor, pentru a-i cere:

Păinea noastră de toată zilele, Dă-ne-o nouă astăzi.

TATIANA GROSU

Compozitorii prezentului sunt mai întotdeauna insuficient cunoscuți. Fap-tul se poate constata pretutindeni, dar de sigur arareori într'o atât de accentu-ată măsură ca la noi.

Motivele sunt multiple. Fundamen-tul este acela al condițiilor foarte grele de execuție. În această privință, perspectivele de afirmare sunt extrem de limitate.

Unica orchestră simfonică de activi-tate permanentă „Filarmonica”, nu strălucește peste măsură prin sprijinul elementului muzical românesc. Compoziții, soliști, din țară, — deși lucrări con-temporane fără vre-o deosebită valoare sau concertisti, tot astfel, sunt destul de frecvent mafișorii de peste hotare ai concertelor simfonice, — sunt obiec-tul unei extreme parcimonii de înscri-erere în programe.

Lipsa aceasta de atenție și de sus-ținere față de valorile noastre, se trans-mite, fatal, în bună parte, fie publicu-lui, care suferă uneori de o morbidă lipsă de încredere în arta muzicală au-tohtonă, fie executanților care, ei în-șiși nespun de slab încurajați, cu greu se mai pot incumeta să-și complice „cazul”, riscând să offenseze snobismul și străinismul unei bune părți din au-ditori, cu compoziții românești.

Se mai adaugă acestei intristătoare situații dificultatea aproape de nein-vins, deocamdată, a editării. Este proba-bil că o cercetare statistică ar putea constata în România unul din cele mai mari procente de lucrări muzicale ne-părite, față de întreaga producție, din întreaga lume. Nu-l putem evalua cu precizie, dar n'ar fi nici un motiv de surprindere dacă acest procent ar a-tinge nouăzeci și opt la sută, sau chiar mai mult.

Excepțiile dela această stare de lu-cruri adânc păgubitoare culturii noas-tre, inițiativele pornite să lupte pen-tru îmbunătățirea ei, trebuiesc primite de aceea cu deosebită satisfacție și aju-tate, fără rezervă.

Dintre instituțiile oficiale, Opera Ro-mână a înțeles să răspundă uneia din meritele ei fundamentale, primind în repertoriu și punând în lucru, însem-nat repertoriu românesc, care va vedea focurile rampei în viitoare stagiune și în continuare, în ritm statornic, pe viitor.

„Alexandru Lăpușeanu”, a lui Zirra, este în plină pregătire. „Agamemnon”, de Dimitrie Cuclin, „Papură împărat”, de Lucian Theodosiu, „Kir Ianulea” după Caragiale, de Sabin Drăgoiu, ba-lete de Jora și Rogalski, vor concentra toate străduințele Operei Române, care își va câștiga astfel în mișcarea muzi-cală un loc de cinste, dând un exemplu demn de urmat și contribuind la crea-rea acelei înțelegeri, aceluia interes, a-

celui simpatii, pe care muzica româ-nească o așteaptă de atăta vreme.

Un alt gest îmbucurător a fost făcut de către compozitorul Theodor Ro-galski.

D-sa a organizat, pentru prima dată într'o asemenea continuitate, o serie de concerte simfonice sau soliste, la radio, consacrate, câte unui compozitor ro-mân. Ne ocupăm aci, prin excepție, de o latură a programelor muzicale dela „Radio”, pentru că d. Rogalski a avut fericita idee de a face publice aceste concerte, primind auditorii în sala de concert a societății. Mai mult, d-sa a înlesnit, și sperăm că va continua aceas-tă excepțional de lăudabilă activitate, și concertul la Ateneu al d-lui Dimitrie Cuclin, care și-a putut dirija acolo un ciclu de lucrări. A fost ascultată cu a-cest prilej simfonia d-sale în re (a doua), al cărei scherzo, o amplită și re-marcabilă furiată mișcare a lucrării, s'a înscris printre realizările cuprinzătoare și trainice ale literaturii muzicale naționale.

Este timpul ca aceste pilde să fie i-mediat urmate, spre a se putea în sfâr-șit crea cale liberă și înfloritoare des-voltării depline a muzicii românești, atât de adeseori îndepărtată, până a-accum, dela marile ei rosturi, în viața culturală a neamului.

Pentru muzica românească

de ROMEO ALEXANDRESCU

Compozitorii prezentului sunt mai întotdeauna insuficient cunoscuți. Fap-tul se poate constata pretutindeni, dar de sigur arareori într'o atât de accentu-ată măsură ca la noi.

Motivele sunt multiple. Fundamen-tul este acela al condițiilor foarte grele de execuție. În această privință, perspectivele de afirmare sunt extrem de limitate.

Unica orchestră simfonică de activi-tate permanentă „Filarmonica”, nu strălucește peste măsură prin sprijinul elementului muzical românesc. Compoziții, soliști, din țară, — deși lucrări con-temporane fără vre-o deosebită valoare sau concertisti, tot astfel, sunt destul de frecvent mafișorii de peste hotare ai concertelor simfonice, — sunt obiec-tul unei extreme parcimonii de înscri-erere în programe.

Lipsa aceasta de atenție și de sus-ținere față de valorile noastre, se trans-mite, fatal, în bună parte, fie publicu-lui, care suferă uneori de o morbidă lipsă de încredere în arta muzicală au-tohtonă, fie executanților care, ei în-șiși nespun de slab încurajați, cu greu se mai pot incumeta să-și complice „cazul”, riscând să offenseze snobismul și străinismul unei bune părți din au-ditori, cu compoziții românești.

Se mai adaugă acestei intristătoare situații dificultatea aproape de nein-vins, deocamdată, a editării. Este proba-bil că o cercetare statistică ar putea constata în România unul din cele mai mari procente de lucrări muzicale ne-părite, față de întreaga producție, din întreaga lume. Nu-l putem evalua cu precizie, dar n'ar fi nici un motiv de surprindere dacă acest procent ar a-tinge nouăzeci și opt la sută, sau chiar mai mult.

Excepțiile dela această stare de lu-cruri adânc păgubitoare culturii noas-tre, inițiativele pornite să lupte pen-tru îmbunătățirea ei, trebuiesc primite de aceea cu deosebită satisfacție și aju-tate, fără rezervă.

Dintre instituțiile oficiale, Opera Ro-mână a înțeles să răspundă uneia din meritele ei fundamentale, primind în repertoriu și punând în lucru, însem-nat repertoriu românesc, care va vedea focurile rampei în viitoare stagiune și în continuare, în ritm statornic, pe viitor.

„Alexandru Lăpușeanu”, a lui Zirra, este în plină pregătire. „Agamemnon”, de Dimitrie Cuclin, „Papură împărat”, de Lucian Theodosiu, „Kir Ianulea” după Caragiale, de Sabin Drăgoiu, ba-lete de Jora și Rogalski, vor concentra toate străduințele Operei Române, care își va câștiga astfel în mișcarea muzi-cală un loc de cinste, dând un exemplu demn de urmat și contribuind la crea-rea acelei înțelegeri, aceluia interes, a-

celui simpatii, pe care muzica româ-nească o așteaptă de atăta vreme.

Un alt gest îmbucurător a fost făcut de către compozitorul Theodor Ro-galski.

D-sa a organizat, pentru prima dată într'o asemenea continuitate, o serie de concerte simfonice sau soliste, la radio, consacrate, câte unui compozitor ro-mân. Ne ocupăm aci, prin excepție, de o latură a programelor muzicale dela „Radio”, pentru că d. Rogalski a avut fericita idee de a face publice aceste concerte, primind auditorii în sala de concert a societății. Mai mult, d-sa a înlesnit, și sperăm că va continua aceas-tă excepțional de lăudabilă activitate, și concertul la Ateneu al d-lui Dimitrie Cuclin, care și-a putut dirija acolo un ciclu de lucrări. A fost ascultată cu a-cest prilej simfonia d-sale în re (a doua), al cărei scherzo, o amplită și re-marcabilă furiată mișcare a lucrării, s'a înscris printre realizările cuprinzătoare și trainice ale literaturii muzicale naționale.

Este timpul ca aceste pilde să fie i-mediat urmate, spre a se putea în sfâr-șit crea cale liberă și înfloritoare des-voltării depline a muzicii românești, atât de adeseori îndepărtată, până a-accum, dela marile ei rosturi, în viața culturală a neamului.

LA TEATRUL LIGII CULTURALE

are loc **Miercuri 14 Iunie 1939** ora 9 seara o **festivitate culturală** sub auspiciile revistei **UNIVERSUL LITERAR**

D-nul **MIRCEA VULCANESCU** va conferenția despre teatrul lui O'Neill, iar D-nii **Emil Botta** (dela Teatrul National) D-na **Hărjeu-Botta**, **Sergiu Dumitrescu** și **G. Soare** vor interpreta piesa într'un act: **ACOLO UNDE ESTE CRUCEA** de **Eugen O'Neill**

pentru prima dată in România Bilete la cassa teatrului

POȘTA REDACȚIEI

Silvio Roșu. — Scrieți-ne ceva despre activitatea scriitoricească de acolo și publicăm cu plăcere. Darea de seamă trimisă nu a putut intra la vreme și acum nu-și mai are rostul.

Ionel Nicolae. — D-lui Neagu Rădulescu îi puteți scrie la ziarul „România”.

N. Dumitrescu C. F. R. — Poe-zia d-voastră are o deosebită semnificație. În preajma sărbătorii lui Eminescu, ea vine să arate că în 50 de ani emines-cianismul n'a îmbătrânit de loc.

B. Basarab sau B. Bogdan (sau **B. Bogdan-Basarab**). — Aveți o deosebită virtuozitate pe care ați putea-o pune în valoare altfel decât scriind paste-luri.

— r. st. —

ERRATA

„UN TIMP TULBURAT, ALTA LUME ȘI UN OM: RENÉ BENJAMIN”

Articolul cu acest titlu, din numărul nostru trecut, semnat de d. Toma Vlădescu, a apărut cu numeroase erori de tipar din care rectificăm pe cele mai grave.

PAGINA I, COLOANA 1:

a) „...cucoane chiar, pe care ai oarecare străngere de inimă SĂ LE privești...” (nu „CĂ” le privești);

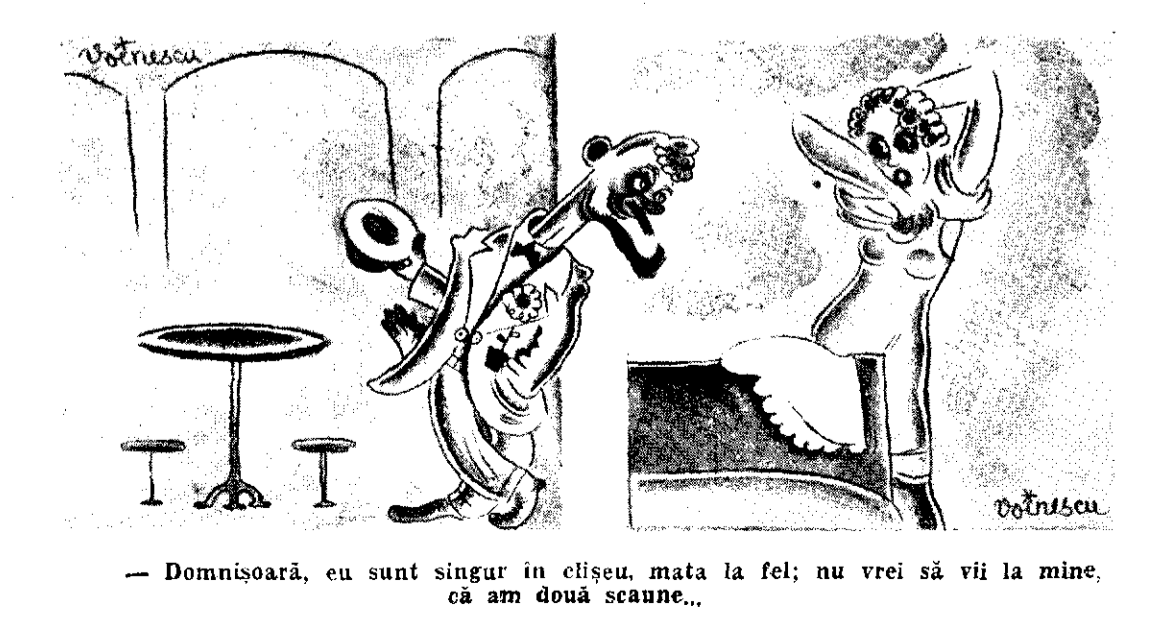
b) „Benjamin ni-l arată...” (acest timp tulburat). Dar ne arată mai ales cum să fugim din el ȘI ne spune...” (nu „CĂ” ne spune);

c) „E'a „marfa” pe care o expediease Sorbona, pe care o trimisese să SEMENE nu știu ce spirit...” (nu „SĂ SEMENE”);

PAGINA ULTIMĂ:

Coloana II (jos) și coloana III (sus) textul se va restabili după cum urmează:

„Și Thierry promite acum lumii o figură de om. El este și tot ce Benjamin

— Domnișoară, eu sunt singur în clișeu, mata la fel; nu vrei să vii la mine, că am două scaune...

ar vrea să fie o lume. Dar pe aceasta, cum mi-ați cere să v'o spun în câteva fraze? Trebuie s'o respirați acolo, în paginile unei cărți — ca un tranșafir respirat din care se naște o zeită de tinerțe. Și cu n'aș fi vorbit aici de o carte numai, — să fac cronica unei „Cronici” etc.

Col. III (jos):

„OUI papa!... J'aimerais devenir...” etc. (nu QUI papa);

„PARCE QUE tout le monde a soif...” (nu PARCE QUI).

Dar greșelile mai ușoare le lăsăm pentru buna voință a cititorului.

Primul vers din „Poemul serii” semnat de d. Al. Raicu, se va citi: **A crescut în mine seara ca un pom în loc de**

A crescut în mine seara ca un pom cum a apărut în nr. trecut al revistei.

Cartea d-lui Iancu Brezeanu, *Amintiri, vinurile mele...*, s'a tipărit în editura „Unit-versu”, iar nu în Colecția „Universul Lite-rar”, cum din eroare a apărut, în cronica literară din nr-ul trecut al revistei.

Literatură, artă, idei...

CICERONE THEODORESCU

poetul rar și mult în, autorul aceluia volum de poezii; „Cleștar”, a cărui amintire ne e atât de plăcută, încălește o poezie: „Steaua căzătoare”, în care îl regăsim prețioasele și noule amprente sufletești, izbucnina din cantecul versurilor. Așteptăm cu justificată nerăbdare apariția poetului Ciceroane Theodorescu, în coperțile unui nou volum. Poate că toamna care vine, să ne aducă odată cu alte surprize și pe aceea a unui nou volum al poetului care a scris „Cleștar”. Așteptând, sperăm!

CATEVA GANDURI

despre tânăra noastră poezie feminină, care aduce în urelul zilei un aer de pură și distinctă izolare. Din numele ce ne sunt mai aproape de suflet, vom însemna: Anisoara Odeanu, Coca Farago, Maria Banuș, Lucia Demetrius și Yvonne Rossignon, ca pe o roză a vânturilor, în restul unui câmp, destul de sterp. Întotdeauna am urmărit cu multă luare aminte versurile acestor poete și nu odată m'am întrebat de ce muzele au pus în condeiul lor atâtă grație și floare. Poate că unora și fi vrut o notă mai aspră, mai dură. Dar imi dau seama că delicatetea asta e harul poetelor! Dela poezia românească, plină de feți-frumoși lunari și de bădăți, a Anisoarei Odeanu (această poezie realizată atât de frumos, în care credem

cu țările), la sensualismul unor firipător, dar mereu „poesie” al Mariei Banuș, trecând la incoenue hamletiene ale Luciei Demetrius și la finele tristeți ale Cocăi Farago ajungem la vitalismul îndepărtatei Yvonne Rossignon. E o succintă și grabnică trecere în revistă. Trebuie să mărturisesc, că întotdeauna ne descoperim în fața talentului; în fața acestor talente, care aduc în literatura noastră atâtă lumină, o simplă recunoaștere nu ajunge. De aceea, omagiile noastre. Odată, când timpul ne va permite, vom realiza o incursiune mai atentă în strofele câtorva din aceste poete, convins fiind că truda noastră nu va fi zadarnică!

„CONVORBIRI LITERARE”

a luat din nou vază, datorită domnului I. E. Torouțiu, omul cu inima deschisă oricărui fapt de cultură. În ultimul număr, Aprilie, apărut în optime condiții tehnice, semnează: N. Iorga, Aron Cotruș, S. Murnu, Teofil Lianu, Teodor Al. Munteanu, Gh. Tuleș, Mihail Drumeș, Virginia Daria etc. Ne pare nespus de bine că răvna românească a d-lui Torouțiu a înflorit paginile cele mai vechi reviste literare a țării. Așa cum se prezintă azi, „Convorbiri literare” cinstește din plin pe directorul ei și revuistica noastră!

DIN FOILE ZILEI

desprindem o strofă de poezie. Mereu o strofă... Spațiul nu ne îngăduie în acest loc rispa versului. De aceea ne mărginim mereu să luăm fragmente. Pentru ziua de azi, iată una care ne-a atras luarea aminte:

„Urcă tina 'n trup de buruiantă,
„Umbră Lui întreagă să o bea.
„Cerbi de vis cu dimineți sub gană
„Sau pornit spre străni de curcubeu”.

Frumos, nu? Semnează: Teodor Al. Munteanu, autorul „Viorilor de lut”, poet de talent verificat și de astă-dată.

D. EUGENIU SPERANȚA

scriitorul de distinsă și frumoasă tinută, a tipărit un volum de poezii: „Sus...”, a cărui lectură a fost pentru noi o bucurie vie. Aprecăm în poezia domnului Speranța o notă de rară elevație și de filosofică atmosferă, pe care n'o aflăm aproape la nici unul din poeții vremii. Hexametrul, forma preferată a poeziei din această culegere, imprimă și el un ton clasic și grav. Se scrie atâtă poezie goală și tipătoare, încât un popas miezos și plin de idei trebuie felicitat și însemnat cu toată atenția și simpatia. Tocmai nota aceasta de distincție pe care un domn Piru o critica (!!) face din volumul domnului Speranța, o carte aparte de restul celorlalte. „Empedocle” e o poezie din care vom cita o strofă de mare frumusețe, pe care am însemnat-o încă de mult, dela apariția ei în „Fa-

milia”. Iată strofa desprinsă din marmura poemei:

„Am pornit nemuritor din Agrigente
„Ca un zâmbet de luceafăr în amurg;
„Am trecut transfigurată ca un Apollo
„In vestmânt imaculat de taumatarg”.

Înainte de a pune punct însemnării noastre relevăm, din acest colț o carte și un autor consacrat: „Sus...” de poetul Eugeniu Speranța. Il mulțumim pentru satisfacția ce ne-a prilejuit-o și îl mai așteptăm în foile vremii!

„CETATEA MEA”

și-a intitulat d. C. Barcarolu voștrul de versuri apărut la „Cugăteara”. D. Barcarolu e un poet, însă e un poet inegal; din cele 63 de poezii ale volumului, nu toate meritau să apară între prețurile unei cărți. Sunt unele, care nu constituie decât simple exerciții poetice. Altele însă, ne arată că d. Barcarolu știe să mănuiască versul frumos și clar. Un autocontrol, atât de necesar oricărui creator, n'ar fi stricat! Pentru lectorii noștri, un model de poezie în care d. Barcarolu a dat o notă sinceră:

„Fricos să nu te prindă nebunia
„Te 'nfunzi în colțul vre-unei cafele
„Să-ți distilezi amarul cenușii
„Și trist s'auzi tipând
nimicnicia!”

Dela d. Barcarolu mai așteptăm însă și alte lucruri, mai realizate și mai muncite, pe care am însemnat-o încă de mult, dela apariția ei în „Fa-

„STUDII ȘI DOCUMENTE LITERARE” (VI)

se numește un compact volum pe care d. I. E. Torouțiu ni-l prezintă zilele acestea. Neobositul cercetător al trecutului nostru literar înfășează în acest tom o epocă întreagă, aceea a revistei d-lui N. Petrașcu: „Literatură și artă română”. Colbul și uitarea pe care d. Torouțiu le alungă de pe acele documente, ne descoperă lucruri și oameni nespus de interesați. În fața noastră trec: V. Alecsandri, M. Eminescu, Duiliu Zamfirescu, T. Maiorescu, Gala Galaction, N. Iorga, Șt. O. Iosif și mulți alții. Pentru moment ne mărginim a însemna cu părere de bine apariția acestui voluminos op; alții, mai competenți în materie, își vor spune de bună seamă gândurile și lauda, pe care cărturarul I. E. Torouțiu le merită din plin. Tineretea noastră care e mereu dornică de „nou” și de cultură, îi strânge mâna d-lui Torouțiu, urându-i izbândă în calea plină de lauri și spini, pe care a pășit de ani încoace.

SINGURĂTATEA

ni se pare, uneori, a fi același lucru cu aceea. Singurătatea este fără îndoială un apaganu al oamenilor tari; și oameni tari se află atât de puțin între noi, încât o tristețe de început de lume te cuprinde. Omul modern preferă muzica alămurilor și tipăritul străzii, unei angelice și Impei izolări, fapt pe care Nietzsche l-a spus de atâtea ori în „Zarathustra”. Privim în jur, ca Diogene, și scăpărăm amnarul pentru a aprinde lumina...

„CRONICA LITERARA”

face d. Miron Suru; mă rog! Dar să vedem cum cum „face” d. Suru cronică literară. Scriind despre „Nuntă în cer”, ultimul număr al d-lui Mircea Eliade, d. Suru ni se pare că a cam scris cu oțeta lui Eremia și de aceea îl sfătuiam s'o lase ceva mai înecut cu crețla. După ce zice că

„Nuntă în cer” e numai cu „indulgență” roman, d. Suru vorbește de „identități surprinzătoare de asemenea”, iar mai la vale, nu se lasă, amintind de „identități revoltătoare de asemenea”; frumos, n' avem ce zice! Pe urme și de „concluzii” plus „concluzii generale”. Păcat, mai ales că rubrica revistelor primele la redacție și alcătuită... alfabetic, e mai bună, purtând — în sumar — semnătura M. S.

Horățiu zicea: „Cacatus non est pictum!”

LA „ȘCOALA CENTRALĂ DE FETE”

a avut loc un recital de poezie, Luni, 5 Iunie 1939. Trebuie să mărturisim că de multă vreme nu am văzut o mai spontană manifestare a tineretii și a elevului. Domnii Ionel Teodorescu, Radu Gyr, Aron Cotruș, Șerban Bascovici, Virgil Carianopol, N. Crevedia, Aurel Chirescu, Traian Lalescu, Emil Muracade, Ștefan Baciu, etc., au cetit din opera lor, în fața unei săli calde de înțelegere și plină până la refuz.

Am văzut cu bucurie, un public select participând sufletește și efectiv la gamele poeziei. Meritul acestui minunat după amiezi, îi revine domnișoarei directoroare Elena Malaxa, doamnei Balotă și întregului corp profesoral al școlii. Pentru dragostea profundă cu care stihuitorii au fost primiți între zidurile „Școlii centrale”, lauda noastră nu ajunge; ar trebui versuri, pentru a ne exprima grațitudinea. În lipsa lor, trimțim domnișoarei Elena Malaxa și distinșelor doamnelor sale colege, bucuria inimii noastre.

RASFOIAM ZILELE TRECUTE

„Santier”, romanul domnului Mircea Eliade, o carte cetită mai de mult, în febrele unei adolescențe lirice. O dramă sufletească, desfășurându-se în inima și în creierul unui om, lăta tot ce se poate spune. Pentru că sunt unele cărți care nu se pot rezuma, fiind mult prea esențiale și pline prin ele înșele... „Oceanografie”, e o altă carte a d-lui Eliade pe care am cetit-o de șase ori, aflând nu odată, atâtea deslegări în meandrele ei: carte scrisă de un om viu, în care se poate căuta orice om viu, lăta marele merit al „Oceanografiei” pentru care atâtea promoții de tineri vor trebui să-l multumească lui Mircea Eliade. Dar acest om, exemplar papinian al culturii noastre, ne va prileji odată un sir de gânduri, în care ne vom spune grațitudinea, vorbind (suntem siguri) în numele unei întregi tineretii!

ȘTEFAN BACIU

UN BUST LUI OVID DENSUȘIANU LA FACUTATEA DE LITERE

Miercuri 14 Iunie, în localul Facultății de Litere și Filosofie, se va desfășura solemnitatea inaugurării bustului marelui savant care a fost profesorul Ovid Densușianu. Bustul e lucrat de maestrul Cornel Medrea. Foștii elevi și admiratorii lui Ovid Densușianu sunt înștiințați pe această cale că solemnitatea va avea loc în amfiteatrul Hașdeu et. II. Vor vorbi d. prof. C. Rădulescu-Motru, decanul facultății de filosofie și prof. Al. Rosettei, urmașul lui Ovid Densușianu la catedra de limba română

Urmarea la articolul „Ignorantă și libertate” semnat de d. Mircea Eliade, a cărui publicare a început în nr. 22, va apare în nr. viitor al revistei (24).

Eminescu, etern pătimind...

(Urmare din pag. 1)

Dar de sfânta viață și de opera sacră a lui Eminescu nu numai negustori semidocți și-au bătut joc. Există încă pe piață două ediții, ambele întocmite de câte un profesor, dintre care unul e autor al unor foarte simple manuale de școală în colaborare, al unei istorii a literaturii române, adusă din fericire până'n pragul secolului XX-lea, dar carte foarte frecventă până nu de mult în lumea școlărilor — și care e și membru al Academiei Române, cum se și cuvenea! De această ediție, apărută într-o mare editură, din nefericire românească, ne-am ocupat acum vreo trei ani, pe larg într'un ziar, arătând cum coperța îl înfățișa pe Eminescu tânăr și cu o floare la ureche, care în concepția desenatorului era o stea! cum același pictor ilustra poemele din interior cu arta onestă a ilustrării revistelor de stuprit iar profesorul care a făcut o avere cu această „ediție școlară” lăsând să apară în text un firmament întreg de groaznice erori de tipar, cu care am umplut — mi-amintesc — câteva foiletoane în sir...

Celălalt profesor, universitar dela o vreme și critic literar, a scos și d-sa, într'o ediție a cărei firmă numai este națională, o ediție Eminescu, îmbăscită de notițe erudite care nu o mai pot face populară — și tipărită pe cea mai ordinară hârtie ce se poate închipi!

Acest fel de ediții sunt o impietate. Ele nu sunt alcătuite decât cu scopul de a pricopsi pe unii editori, la a căror poartă de câștig se asociază, uite, câte un nume de dascăl! Să înțelegem odată că de Eminescu, care este de-acum un patrimoniu sacru, așa ca Mănăstirea Putna și ca Măraștii, nu trebuie să ne apropiem decât cu evlavie. Orice bune intenții de popularizare a operii lui — și aici nu e cazul — trebuie să înlăture ideea de speculă și să respecte sfîmțenia estetice. PRECONIZĂM UN PROIECT DE LEGE SPECIALĂ CARE SĂ IMPEDICE CA EMINESCU SĂ MAI FIE EDITAT, COMENTAT ȘI ILUSTRAT DE ORICINE, HOTĂRÎND CHIAR CALITATEA HĂRȚIEI SUB CARE OPERA LUI NU MAI POATE FI IMPRIMATĂ!

Și fiind vorba de popularizarea opera, e cazul să ne plângem că nu avem încă o ediție a poezilor lui, o ediție precedată de un studiu scurt dar lămuritor asupra vieții și creației sale și reținând numai acele poezii, menite să înfrunte eternitatea. (Cu câteva omite, ediția Maiorescu ar fi un îndreptar). Această ediție, noi o vedem tipărită pe o hârtie bună, frumos legată, ilustrată de un pictor cu gust și având un preț modest, să pătrundă până în fabrici și ateliere, până pe corlata plugarului.

Nu avem apoi un Eminescu integral. Ediția d-lui prof. A. C. Cuza e de mult epuizată și se spune că anumiți interesați

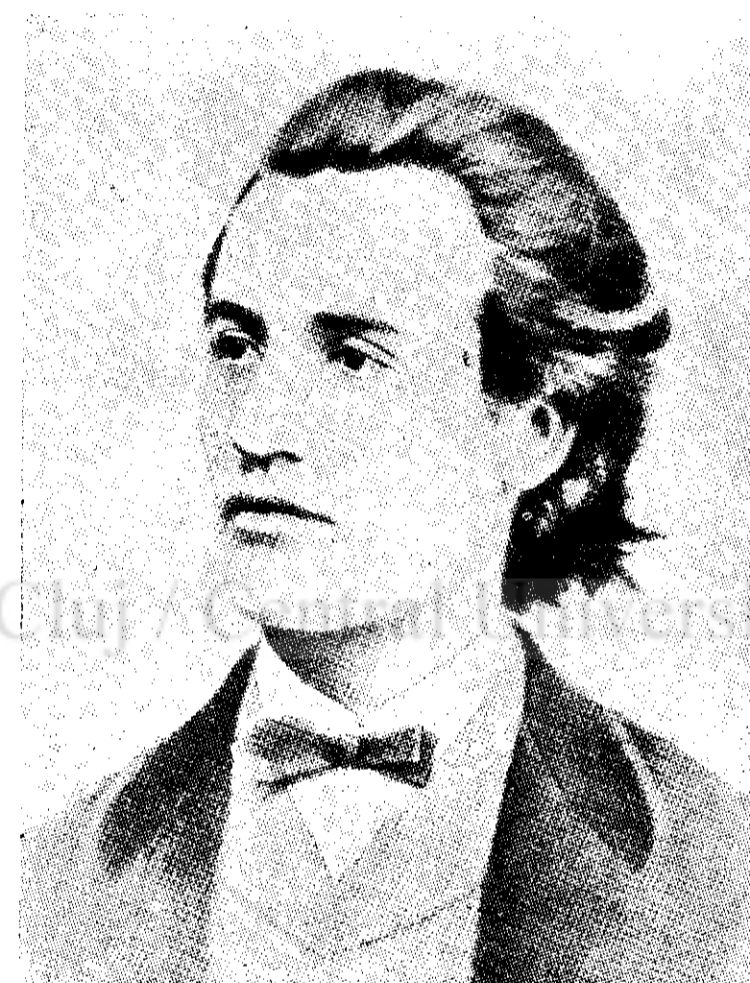
ar fi rupt chiar din exemplarele dela Academia Română și din „Timpu” anumite pagini din articolele antisemite ale marelui doctrinar naționalist. (O bună ediție în 4 volume compacte, a tipărit de curând d. prof. Ion Crețu).

După toate acestea, Eminescu nu a mai fost scutit de încă o nenorocire: aceea a traducătorilor. Credem că nu mai e nevoie să mai demonstrăm că un mare poet nu poate fi tradus într'o limbă străină, decât tot de un poet congenial. Dacă lipsește această condiție, e preferabil ca poetul și romanul în necunoscutele și în misterioase sale intraductibile. Caci în loc ca Eminescu să fie prezentat în limba franceză de autinsa d-nă Margareta Miller Vergiu — vom găsi cândva, năaajduim, timpul liber, ca să punem pe două coloane și acest sacruiegiu recent — ori în limba engleză de d. prof. O. Ilimpiu Ștefanovici-Svenski — mai bine să așteptăm să învețe cândva românește o mare personalitate străină și să-l citească în original, așa cum de exemplu, un André Gide a învățat limba rusă, ca să guste în nuanța lor pravoslavnică pe autorii preferați. PRECONIZĂM, DEASEMENE, UN SCURT ȘI DRASTIC ARTICOL DE LEGE CARE SĂ INTERZICĂ TRADUCEREA LUI EMINESCU ÎN ALTE LIMBI, ÎN CONDIȚIUNILE AMINTITE!

O problemă eminesciană care se pune acum la împlinirea celor 50 de ani dela moartea lui și este aceea a urmașilor săi. Dinastia Eminescu mai are încă vreo câțiva membri și dintre ei nu e rău să se știe că unul, un tânăr maior de grăniceri, păzește cu vigoare și onor țara pe Nistru. Dar dintr-o purtătorii glorioșului nume, sunt două tinere principese care deși au câte un bacalaurat și o licență în Litere, au nevoie neapărată de protecțiunea noastră. Cred că nu e o lipsă de modestie dacă afirm că sunt poate singurul scriitor care cunosc, printro întâmplare, cumplitul secret al acestor surori din legendă — și o spun aceasta pentru că ei în drept să știe de unde să se informeze. Nu dorim pentru urmașii marelui Domnitor al poeziei românești, destinul să zicem al Ghiculeștilor și Bi-beștilor — dar vrem pentru ei o soartă egală măcar cu a unui simplu Ionescu din minster.

Chinuit în viață, decedat în lanțuri, jignit în biografia sa; ofensat în atâtea statui proaste care i s'au ridicat și în atâtea ediții infame — nu cunoaștem încă pe aceea a Municipiului București și nici pe cea, monumentală, a Fundațiilor Regale — necunoscut încă de marele public românesc și ucis a doua oară în traducerele care s'au încercat; prelungindu-i în sfârșit tragedia prin cățiva urmași — credem că e timpul acum, la 5 decenii dela pătimirea lui, să-L coborim pe Mihail Eminescu de pe Cruce. Amin...

N. Crevedia

M. EMINESCU

„Asta-i o teorie care-i greu de înțeles”...

(Urmare din pag. 1)

pede. Dar aceiași istorie a literaturilor îi asigură că unii mari creatori au norocul să se nască într'o pleiadă de poeți, gânditori și artiști, cari fac existența geniului suportabilă și îngăduie operelor sale o justă înțelegere chiar dintru început. Norocul acesta l-au avut, bunăoară, romanticii germani — pe care Eminescu i-a citit cu pasiune încă din tineret și pe filele cărora a visat. Fulguranta apariție a lui Novalis, de pildă, ar fi rămas sterilă dacă poetul n'ar fi găsit în jurul lui atâția alți mari poeți care să-l înțeleagă, să-l stimuleze, să-l promoveze. Puțin le păsa romanticii dacă acea „mie de neghiobi” îi aprecia sau nu. Destul că pe Novalis îl aprecia Tieck, iar pe-amândoi îl aprecia în „numea mondenă” Caroline Schlegel. Pe orice mare creator îl interesează într'un chip mediocr „succesul” de public — dar îl interesează foarte mult aprecierea unui maestru sau a unui tovarăș de creație. Ar fi suportat cu mai multă seninătate, Eminescu, prostiile ridicole ale lui D. Petrino, dacă ar fi întâlnit la „Junimea” o înțelegere totală. Dar și „Junimea” avea cota ei nisăvire de mediocri scăpărători. Iar în altă parte, pe cine săi caute? Hasdeu era certat cu Maiorescu, și era prea orgolios ca să recunoască talentul excepțional al lui Eminescu. Creangă îi era, într'adevăr, prieten, dar mințelul lui comunicau doar pe nivelurile inferioare. Slavici îl înțelegea aomevoie, iar Caragiale se „amuză” să-l întăroțe la discuții ca să-l încerce nervii. Exasperat, uneori Mihai Eminescu pornea într'un suflet la Șosea, ca să rămână singur între arbori, aproape de scoarța lor negrităoasă, trântit pe iarbă...

A fost, poate, tot atât de singur ca și invalidul Leopardi. Dar Leopardi a avut măcar norocul să nu se lovească de zi de zi de oameni inteligenți. Lui Eminescu i-a fost scris să se sboată în cercuri de intelectuali. Și dacă ignoranța și naivitatea sunt liniștitoare pentru un geniu, mediocritatea agravă și lanțuroasă ajung uneori un blestem. Eminescu a avut întotdeauna scârbă și dispreț pentru hibridi. În articolele lui politice nu uită să vorbească despre amestecul de sânge balcanic al potențailor zilei. Dar corcitură biologică era mai puțin primejdioasă decât hibriditatea spirituală a multora dintre contemporanii lui întru artă și cultură.

Singurătatea lui era agravată de mediocritatea celor care se pretindeau a fi elita culturală a țării. Față de neînțelegerea multimilor, genul care doar zâmbet iertător al trimisului izgonit cu pietre. Dar în fața opacității „elitelor”, zâmbetul devine amăr și disprețul se întărește cu desăvul. Căci aceștia, cei cari l-ar fi putut înțelege, cu adevărat au păcătuț împotriva Duhului Sfânt...

MIRCEA ELIADE

Eminescu, precursor al simbolismului

(Urmare din pag. 1-4)

tarea de simboluri impersonale în mitologie vechi, greacă și romană, egipteană și siriană, babiloniană sau vedică, prin căutarea de forme rigurose fixe, ca terțetele, terțenele, rondelurile, rondourile, pantumurile, balada, sonetul, ceace a fost unul din caracterele poeziei parnasiene franceze. Aceștia toți, apoi, trăiau, sufletește și intelectualicește, sub înrăurirea culturii franceze și a raționalismului revoluției franceze, urmând în același timp, tradiția de limbă, de lexie chiar, a școlii latiniste a lui Hellade Rădulescu și a influenței în poezie a lui Depărățianu, sau chiar și a lui Nicolae. Prin aceste toate, de altfel, ei se caracterizează ca poeți munteni.

Poesia simbolistă însă e mai curând de structură germanică. Novalis, de pildă, scrie, în 1798, lui Schlegel, că „poezia pare să se „scuture aici de exigențele ei, să devină mai „suplă, mai docilă. Acela însă care va încerca „experiența acestui gen, își va da repede „seama cât este de greu să se realizeze în „aceste forme. Această poezie mai largă este „însăși problema cea mai înaltă a compozițiorului poet, o problemă care nu poate fi „rezolvată decât cu aproximație și care face „parte din domeniul poeziei superioare. Aici „se deschid un câmp fără margini, un do- „meniu infinit. S'ar putea numi această poezie „zic superioară: poezia infinitului”.

Eminescu însă era un poet de cultură germană și de sensibilitate personală. A început prin a-și căuta o formă proprie. Cuvinte nefosite până atunci au fost adunate de prin toate unghiurile de pământ românesc, semnele cronicarilor și graiul popular, forme gramaticale și sintactice grele de viață au fost surprinse și desprinse din materialul incert al unei limbi în plină fierbere și fixate, ca niște insecte prețioase, în lerbarul nou alcătuit, al mijloacelor eminesciene de exprimare.

Eminescu, căutându-și forma cea mai potrivită idealului său estetic, aduna în același timp și creia materialul de descompunere a poeziei romantice închegate pe suprafața poeziei românești. Până și neputința de a-și desăvârși unele din formele lui proprii îi da un loc mai mult în ansamblul echivalenței cu simbolistii francezi care, și ei, ridicau, împotriva formelor romantice sau clasice, stăbilită până atunci, o seamă de forme personale, dizolvante și creatoare în același timp.

Este, de altă parte, semnificativ faptul că primii noștri poeți simbolști au suferit mai ales influența structurală și de limbă a poeziei lui Eminescu și mai puțin, întru cât era mai mult ostentativă și polemică, pe cea a lui Macedonski sau Mircea Demetriad. „Serena-demonice” ale lui Ștefan Petică au vădite înrădărit de atmosferă cu „Inger și Demon” al lui Eminescu, și lirica lui nu prețegă să folosească, într'un dosaj personal, este drapt, întregul material rulant al lui Eminescu:

Peste balconul de ghirlandă
Te-aplec și stai pierdută 'n vis
Ca o coloană de lumină
Intr'un amurg de paradis”.

Petică însă era și el de cultură germană și cunoștea în original, că și Eminescu, această literatură, cu filosofia ei idealistă, și

cu poeții ei simbolști de-atunci ca Ștefan Georg și Hugo von Hoffmannsthal. De altfel, atingând această problemă, într'o altă ordine de idei, într'un studiu intitulat „Arta Națională” Petică spune: „poesii ca Melancolie, „De câte ori iubito, Despărtire, Când însăși „giasul, Se bate miezul nopții și altele, în- „dreptățește mai curind trecerea lui Eminescu „printre rândurile simbolștilor”. D. Minulescu însuși, debutează sub această influență eminesciană, cu anexa și mai eminesciană, la numele său de „Nirvan” pentru a publica, de pildă, în „Foala pentru toți” strofe ca următoarele:

„De-ai ști tu ce farmec dulce
E sub teiul singuratec
„Vino, crângu-o să ne culce
„Pe-al lui pat de flori, sălbatec”.

Sau:

„Ș'in ochii tăi ca doi luceferi”.

Sau:

„Pe poteca infundată
„Tarba deasă să ne-ascunză
„Să ascultăm ca și-altă dată
„Freamătul duios de frunză”.

Sau:

„Teiul floarea 'ncepe-ași cerne...
„Cântul dragos:ei eterne”.

D. Tudor Arghezi, deopotrivă, nu scapă la începutul poeziei sale de această influență:

„Cum sunt moliftii din dumbravă
„Când peste dânșii luna trece”.

(T. Arghezi)

Cu „Peste vârfuri trece luna” din Eminescu, sau și mai departe, cum arată d. Viadimir Streinu, într'un studiu asupra d-lui Arghezi, „cazuri de „fausse memoire” (în maniera primă) din Eminescu:

„— Dar dacă visul meu e fals,
„Dar dacă totu-i nebunie?”

(T. Arghezi)

Acestea toate, firește, nu constituiesc decât indicii că poezia simbolistă, încă dela începuturile ei, nu putea rămâne străină de caracterul premergător ei al poeziei lui Eminescu, și că neînțelegerea polemică a vremii, care situa pe Eminescu la antipodul acestei poezii era departe de a constitui și o realitate organică. Afinitățile efective deveneau automatice, în sufletul celor interesați și electivi și dădeau astfel scriitorilor îndrumări drepte ale destinelor lor adevărate. Eminescu, dezvoltat pe sensibilitatea mai caldă mai îmbată de vis, mai personală, a sufletului moldovenesc, sub influența mai apropiată lui, a „liedului” german, romantic, se afla, astfel, mai aproape de poezia simbolistă personală și ea, întemeiată pe interpretarea subiectivă a lumii, văzută prin vis, cu căldura unei emoții rigurose circumscrise la momentul acela unic, decât parnasianismul raționalist, dezvoltat sub înrăurirea culturale franceze, la noi, al poeziei muntești cu o căiere reprezentanți mai de seamă contrasta cu o putere care abia azi începe să apară mai limpede.

N. DAVIDESCU